

Handelshögskolan
VID GÖTEBORGS UNIVERSITET

Juridiska institutionen

Arbetskadeförsäkringen

- igår, idag och imorgon -

Programmet för Juris kandidatexamen

Tillämpade studier 20 p. HT 2006

Författare: Gordana Sekulic

Handledare: Filip Bladini

1.	Inledning	4
1.1	Bakgrund och syfte	4
1.2	Avgränsning	6
1.3	Metod och material	7
2.	Grundskyddet i Sverige vid sjukdom och skada.....	8
2.1	Socialförsäkringssystemet.....	8
2.2	Varför har vi socialförsäkringar?	8
2.3	Offentligrättsligt skydd vid sjukdom och skada	10
2.3.1	Lag om allmän försäkring.....	10
2.3.2	Lag om arbetsskadeförsäkring	10
2.3.3	Samordning	10
2.3.4	Vilka som omfattas av AFL och LAF.....	11
2.3.5	Kompletterande skydd vid arbetsskada	11
4.	Arbetsskadelagstiftningens framväxt.....	13
4.1	Kort historisk tillbakablick	13
4.1.1	Försäkringsskyddet vid skada i arbetet före LAF:s ikraftträdande	14
4.2	Från arbetarförsäkring till arbetsskadeförsäkring	15
4.3	Förstärkt skydd för arbetstagare.....	16
4.4	Utvidgat arbetsskadebegrepp	17
4.4.1	Generellt arbetsskadebegrepp	17
4.5	Försäkrad i befintligt skick	18
4.6	Ny invaliditetsbedömning	18
5.	Trygghetsförsäkring vid arbetsskada	21
6.	Arbetsskadeförsäkringen	22
6.1	Decentralisering till de allmänna försäkringskassorna	22
6.2	Översikt av skadeanmälningarnas utveckling över tid	25
6.3	Arbetsskadeförsäkringens utveckling	25
6.4	Centralisering av arbetsskadehandläggningen	30
7.	Arbetsskadefonden	33
7.1	Finansiering av arbetsskadefonden	33
7.2	Kostnadsexplosion	33

8.	Arbetsmiljöarbete	35
8.1	Informationssystem om arbetsskador	35
9.	Urvalet av skador samt ersättningens storlek	37
10.	Vad är en arbetsskada?	40
10.1	Arbetsskada eller inte.....	40
10.2	Fyra typer av arbetsskador	41
11.	Bevisregeln i LAF, nu och då.....	42
11.1	LAF 1977	42
11.2	LAF 1993	43
11.3	LAF 2002.....	44
13.	Arbetsskadeförsäkringens vara eller icke vara.....	46
13.1	Från lösning till problem.....	46
13.2	Behov av reformering?	46
13.3	Framtidens arbetsskadeförsäkring	48
13.3.1	Skall arbetssjukdomar särbehandlas?	49
13.3.2	Differentierad premie.....	50
13.3.3	Försäkringsskyddets omfattning.....	51
14.	Avslutande reflektioner	54
15.	Källförteckning	59

Förkortningar

AFL	Lag (1962:381) om allmän försäkring
AMF	Arbetsmarknadsförsäkringar
AV	Arbetsmiljöverket
FK	Försäkringskassan
FÖD	Försäkringsöverdomstolen
ISA	Informationssystem om arbetsskador
JO	Justitieombudsman
LAF	Lag (1976:380) om arbetsskadeförsäkring
LO	Landsorganisationen i Sverige
RFV	Riksförsäkringsverket
SofL	Socialförsäkringslag (1999:799)
TFA	Trygghetsförsäkring vid arbetsskada
TFA-KL	Trygghetsförsäkring vid arbetsskada för anställda inom kommun och landsting
TFY	Trygghetsförsäkring vid yrkesskada
YFL	Lag (1954:243) om yrkesskadeförsäkring

1. Inledning

1.1 Bakgrund och syfte

Basen i det svenska välfärdssamhället utgörs av socialförsäkringssystemet. Det är inom detta system som lag om arbetsskadeförsäkring återfinns.

Arbetsskadeförsäkringen har varit i hetluften sedan dess införande för 30 år sedan och är fortfarande ett högst aktuellt ämne. Det finns många olika aktörer som har ett starkt intresse av hur arbetsskadeförsäkringen skall utformas, vilket gör det svårt att hitta en utformning som kan accepteras av alla parter. Den senaste reformeringen av arbetsskadeförsäkringen skedde år 2002 och redan två år därefter tillsattes en utredning¹ där det bland annat diskuterades huruvida en ytterligare reformering av försäkringen är nödvändig. Inför en eventuell framtida reformering finns flera olika frågor att ta ställning till;

- Bör arbetsskador ersättas bättre än andra skador?
- Om det skall finnas en särskild arbetsskadeförsäkring, vem skall i så fall vara försäkringsgivaren? Skall det vara staten, arbetsmarknadens parter eller privata försäkringsbolag?
- Vem skall avgöra vilka av de skadade som uppfyller kriteriet för arbetsskada?
- Bör arbetssjukdomar regleras i samma försäkring som arbetsolyckor eller bör de hanteras i en särskild försäkring alternativt inte alls omfattas av försäkringsskyddet?
- Skall premien riskdifferentieras för att skapa en starkare koppling till den egna arbetsplatsens arbetsskador?

---

¹ SOU 2006:86

Det här är endast en del av de många frågeställningar som uppkommer i diskussionen kring arbetsskadeförsäkringens framtida utveckling.

Bland de olika förslag som lagts fram om hur arbetsskadeförsäkringen bör utformas i framtiden finns både för- och nackdelar vilka bör beaktas innan vägvalet inför framtiden görs.

När lag om arbetsskadeförsäkring infördes år 1977 var dess främsta syfte att ge ett särskilt skydd för arbetstagare då de bedömdes löpa större risk än andra att skada sig men hade liten möjlighet att påverka sin arbetssituation. Att det var arbetsgivaren som skulle stå för kostnaden av försäkringen menades bero på att det var denne som hade nytta av arbetstagaren samt var den som hade störst möjlighet att påverka arbetsmiljön. Detta argument, att arbetsskador bör ersättas mer generöst än andra skador på grund av arbetstagarens utsatta situation, har med tiden förlorat i styrka. Numer har ett annat argument, som stöd för det särskilda skyddet vid arbetsskada, intagit en mer framträdande roll. Det menas att behovet att driva skadeståndskrav mot arbetsgivaren undviks genom att arbetstagaren får full kompensation från en obligatorisk försäkring för inkomstbortfall vid arbetsskada.

Det är inte enbart syftet med arbetsskadeförsäkringen som till viss del har modifierats genom tiderna utan även kritiken mot försäkringen har ändrat inriktning.

Som frågeställningarna ovan visar kretsar diskussionerna idag mycket kring vem som skall ansvara för framtidens arbetsskadeförsäkring. Den kritik som försäkringen tidigare har fått utstå har till stor del gällt utformningen av beviskravet för arbetsskada och dess effekter på samhället.

När arbetsskadeförsäkringen infördes ökade antalet arbetsskadeanmälningar dramatiskt. Anledningen till detta var att arbetsskadebegreppet var utformat på så sätt att ett betydligt större antal skador än tidigare kom att inkluderas inom begreppet arbetsskada. Dessutom var bevisregeln utformad till de försäkrades fördel. Denna, för de försäkrade, gynnsamma reglering medförde kraftigt ökade kostnader för arbetsskador vilket ledde

till ett stort underskott i Arbetskadefonden. Detta resulterade i att en uppstramning av beviskravet ansågs nödvändig, vilken genomfördes år 1993. Syftet med att strama åt beviskravet var att det skulle bli en tydligare åtskillnad mellan arbetsrelaterade och icke arbetsrelaterade skador, vilket då även skulle påverka kostnaderna i positiv riktning. Efter en tid riktades det dock kritik mot den skärpta bevisregeln som menades vara alltför sträng. En viss minskning av antalet godkända arbetsskador på grund av den strängare bevisregeln var väntad men den faktiska minskningen med dryga 80 % kom som en överraskning. Skärpningen av beviskravet kom att särskilt drabba vissa arbetsskadade, vilket inte var avsett med den gjorda lagändringen.

År 2002 genomfördes det därför återigen en förändring av beviskravet för arbetsskada. Denna gång blev regleringen mer gynnsam för de försäkrade men inte lika fördelaktig som arbetsskadeförsäkringens ursprungliga utformning av beviskravet.

Det faktum att juridiken och lagarna används som ett politiskt och ekonomiskt styrinstrument är inget ovanligt, vilket även gäller för utformningen av arbetsskadeförsäkringen. Jag skall genom denna uppsats försöka visa hur arbetsskadeförsäkringen är ett sådant styrinstrument. För att göra detta kommer jag att beskriva den historiska utvecklingen av arbetsskadeförsäkringen som har lett fram till dagens utformning av försäkringen. Jag skall redogöra för vad som ledde fram till att de olika förändringarna av försäkringen ansågs vara nödvändiga samt effekten av dem. Mot bakgrund av försäkringens historiska utveckling skall jag även göra ett försök att blicka framåt och reflektera över hur framtidens utformning av arbetsskadeförsäkringen kan se ut.

1.2 Avgränsning

Arbets skador delas in i fyra olika grupper: olycksfall i arbetet, färdolycksfall, arbetssjukdomar samt smitta. Vanligtvis brukar varken arbetsolycksfall eller färdolycka utgöra något stort problem vid avgörandet om skadan skall klassas som arbetsskada eller ej.² Därför valde jag bort dessa två grupper men även smitta då den inte utgör någon

---

² LO:s Skadehandbok, s. 117

större grupp³ och lägger istället tyngdpunkten på arbetsjukdom.

I gruppen arbetsjukdom ligger svårigheten i att visa att sjukdomen uppstått på grund av skadlig inverkan i arbetet och inte av andra faktorer utanför arbetsmiljön.

1.3 Metod och material

Den metod jag använt mig av för att nå syftet med denna uppsats är den traditionella rättsdogmatiska metoden där jag studerat lagar, förarbeten, praxis och doktrin. Det i doktrin, som varit till nytta för denna uppsats, är i många fall skrivet under 1980- och 1990-talet. Eftersom den senaste lagändringen av arbetsskadeförsäkringen skedde för fem år sedan kommer det att ta ytterligare en tid innan dess verkningar ger sig till känna. Detta har medfört att det har varit svårt att hitta mer dagsaktuell litteratur rörande arbetsskadeförsäkringen.

---

³ Smitta utgjorde 0,0036 % av anmälda arbetsskador år 2004. Arbetsmiljöverket, rapport 2006:1, s. 34, 64

2. Grundskyddet i Sverige vid sjukdom och skada

2.1 Socialförsäkringssystemet

Den sociala tryggheten i Sverige består av olika socialförsäkringar som skall ge ett grundläggande ekonomiskt skydd för flertalet av sina medborgare.

Socialförsäkringssystemet finansieras genom skatter, socialavgifter, allmän pensionsavgift samt avkastning på fonderade medel.⁴ För att omfattas av det svenska socialförsäkringssystemet krävs antingen bosättning eller förvärvsarbete i landet.⁵ Det är inom detta socialförsäkringssystem som lag om arbetsskadeförsäkring återfinns. De ersättningar som betalas ut genom LAF finansieras helt och hållet av en arbetsskadeavgift.⁶ Denna avgift ingår i arbetsgivar- och egenavgifterna och tas därav ut med 0,68 %.⁷ Det är Försäkringskassan som administrerar arbetsskadeförsäkringen.⁸

2.2 Varför har vi socialförsäkringar?

Människans liv förändras med åren. Det finns år med god hälsa och bra inkomst men även år med nedsatt hälsa och låg inkomst. Verksamma och arbetsföra år följs av ålderdom med allt vad det innebär. För att ta sig igenom en ekonomiskt mödosam period i ens liv kan det behövas stöd från sina föräldrar eller barn alternativt förlita sig på eget sparande.⁹

Det finns emellertid en risk att helt förlita sig på eget sparande. Eftersom varken ens egen hälsa eller livslängd går att förutspå kan det egna sparandet bli onödigt stort. Med ett gemensamt, kollektivt sparande blir det genomsnittliga sparandet lägre och därmed

---

⁴ RFV, Analyserar 2006:13, s. 5

⁵ SofL 1:1

⁶ RFV, Analyserar 2006:13, s. 35

⁷ Socialavgiftslag 2:26, 3:13

⁸ LAF 1:2

⁹ Ds 1992:26, s. 7

utjämnas riskerna. Det är på detta sätt som de vanliga privata försäkringarna är utformade.¹⁰

Det finns en mängd olika privata försäkringar att välja på men även försäkringar som baseras på avtal mellan arbetsmarknadens parter. De här sistnämnda avtalsförsäkringarna utgör i regel ett komplement till socialförsäkringarna. Det är istället socialförsäkringarna som utgör den grundförsäkring som till övervägande del ger den svenska befolkningen dess ekonomiska skydd under deras livstid.¹¹

Vilka skäl finns till att vi har socialförsäkringar? På denna fråga finns inget entydigt svar men de främsta skälen som brukar anges är bland annat att vissa grupper av individer utgör en sådan risk att de har svårt att på egen hand få teckna en försäkring, andra saknar förmåga att spara/prioritera och så finns den grupp som inte anser att risken motsvarar kostnaden.¹²

Så för att vissa individer inte skall ställa sig utanför försäkringen görs den därför obligatorisk och därmed uppnås även en utjämning och stabilisering av både risker och kostnader. Det är just obligatoriet samt omfördelningen som karaktäriserar socialförsäkringar.¹³

---

¹⁰ Ds 1992:26, s. 7

¹¹ Ds 1992:26, s. 7

¹² Ds 1992:26, s. 8

¹³ Ds 1992:26, s. 8 f

2.3 Offentlighetsligt skydd vid sjukdom och skada

2.3.1 Lag om allmän försäkring

När en person blir sjuk i Sverige finns ett grundskydd genom lag om allmän försäkring. Däri regleras bland annat att den försäkrade inte blir ersatt för den första sjukdagen, så kallad karensdag, medan för de efterföljande sjukdagarna lämnas sjukpenning med 80 % av den sjukpenninggrundande inkomsten.¹⁴ Sjukpenninggrundad inkomst innebär den sammanlagda årliga inkomst som arbetstagaren får för arbete här i landet.¹⁵

2.3.2 Lag om arbetsskadeförsäkring

När en skada till följd av olycka eller skadlig inverkan i arbetet inträffat lämnas särskild ersättning från arbetsskadeförsäkringen som ersätter den inkomstförlust som uppstår. För att ersättning enligt LAF skall vara aktuellt krävs att skadan lett till nedsättning av arbetsförmågan, som måste vara nedsatt med minst en femtondel och dessutom antas bestå i minst ett år eller varaktigt.¹⁶

2.3.3 Samordning

AFL är samordnad med LAF, vilket innebär att när en arbetsskada inträffat har arbetstagaren rätt till samma förmåner som gäller vid sjukdom enligt ovan.¹⁷ Det är alltså först när sjukskrivningen varat i minst 365 dagar som ersättning, så kallad livränta, enligt LAF kan bli aktuellt. Livräntan beräknas på den sjukpenninggrundande inkomsten dock med ett tak på max 7,5 prisbasbelopp.¹⁸

---

¹⁴ AFL 3:4

¹⁵ AFL 3:2

¹⁶ LAF 4:1

¹⁷ LAF 3:1

¹⁸ LAF 4:5, 11. Från 2006-07-01 höjdes taket från 7,5 till 10 pbb. (prop. 2005/06:142) men efter regeringsskiftet 2006 sänktes taket 2007-01-01 återigen till 7,5 pbb. (prop. 2006/07:1)

2.3.4 Vilka som omfattas av AFL och LAF

För att omfattas av AFL krävs bosättning i Sverige men för vissa av förmånerna krävs även förvärvsarbete.¹⁹ För att t.ex. få ersättning vid sjukdom, så kallad sjukpenning, eller rehabilitering krävs förvärvsarbete här i landet vilket även gäller för att omfattas av LAF.²⁰ Med förvärvsarbete förstås anställning, egenföretagare, uppdragstagare samt vissa studerandegrupper. Vissa begränsningar finns för de tre sistnämnda grupperna.²¹ Försäkringsskyddet från LAF gäller även om den försäkrade inte längre arbetar kvar på den arbetsplats som åsamkade arbetsskadan, under förutsättning att skadan kan härledas tillbaka till den skadebringande arbetsplatsen.²²

Som framgår av ovan gäller LAF för fyra olika grupper av förvärvsarbetande. För enkelhetens skull kommer jag fortsättningsvis i uppsatsen att använda mig av begreppet arbetstagare alternativt den försäkrade, det är då underförstått att jag inkluderar alla dem som omfattas av LAF.

2.3.5 Kompletterande skydd vid arbetsskada

Utöver det försäkringsskydd som utgår genom LAF finns det för privatanställda även ett kompletterande skydd genom kollektiva tilläggsförsäkringar, som arbetsgivaren kan teckna genom kollektivavtalet på arbetsplatsen.²³ För andra grupper finns motsvarande försäkringar.

Det finns även en möjlighet för den anställde att kräva skadestånd enligt allmänna regler, vilket i princip kräver att någon vållat skadan med uppsåt eller vårdslöshet.²⁴

Inom de kollektiva tilläggsförsäkringarna har dock denna möjlighet till att kräva skadestånd begränsats med ett så kallat talförbud. Det innebär att en kollektivavtalsansluten anställd inte får kräva skadestånd direkt av sin arbetsgivare om

---

¹⁹ SofL 3:1,4

²⁰ SofL 3:4, 5

²¹ För egenföretagare och uppdragstagare krävs bosättning, SofL 2:7 st.2. För studenter gäller skyddet endast vissa studier med riskfyllda moment, SofL 3:15

²² SofL 3:8

²³ SOU 1998:37, s. 81

²⁴ SOU 1975:84, s. 57

denne har tecknat en kollektiv avtalsförsäkring.²⁵ Utöver dem här två sistnämnda möjligheterna till ersättning vid arbetsskada finns det naturligtvis också en mängd olika sjuk- och olycksfallförsäkringar, som den enskilde kan teckna privat, men dem lämnar jag därhän i denna framställning.

---

²⁵ LO:s Skadehandbok, s. 31

4. Arbetsskadestiftningens framväxt

4.1 Kort historisk tillbakablick

Det skedde ett industriellt genombrott i Sverige under 1800-talets senare hälft där hantverket allt mer kom att konkurreras ut. Industrialiseringen gjorde att allt fler arbeten blev mekaniserade och organiserade i fabriksanläggningar. Kombinationen av hög arbetstakt, undermålig maskinell utrustning ur skyddssynpunkt och arbetstagare som var oerfaren vid all teknik ledde till att arbetsolyckorna ökade dramatiskt.²⁶

Under mellankrigstiden skedde rationaliseringar genom nya produktionsmetoder, ny teknik och nya organisationsformer. Åtta timmars arbetsdag infördes men det ledde istället till att kraven på de anställdas produktivitet ökade. Lagstiftningen var dåligt anpassad till den snabba och omfattande industriella utvecklingen. Antalet ökade arbetsolyckor oroade staten men det ledde inte till någon nämnvärd skärpning av lagstiftningen utan istället skedde mycket av förändringarna av arbetarskyddet genom frivilligt partssamarbete.²⁷

Efterkrigstiden präglades av rationaliseringar och omflyttning av arbetskraft. Antalet tjänstemän ökade med 47 % medan antalet industriarbetare minskade med 10 %.²⁸ Under denna tid arbetade allt färre i den direkta produktionen då den istället blivit mer beroende av tekniken. En positiv konsekvens av detta blev att färre olycksfall skedde men istället ökade antalet anmälningar bland annat rörande stress, belastningsskador och psykisk ansträngning. De snabba förändringarna i arbetslivet hade gjort att lagstiftningen framstod som förlegad och dåligt anpassad till situationen i samhället. Detta kom att starta en debatt under 1960-talet och en bit in på 1970-talet.

Det hade väckts ett intresse för arbetsmedicin, arbetspsykologi och ergonomi som ledde till en ökad kunskap om de negativa effekterna av olycksfall och sjukdomar. Den ökade

---

²⁶ SOU 1990:49, s. 15

²⁷ SOU 1990:49, s. 16

²⁸ SOU 1990:49, s. 17

insikten om dessa negativa effekter begränsades inte bara till människan utan det fanns även intresse i hur det påverkade själva produktionen. LO kom att allt hårdare driva krav på arbetarskydd där individens fysiska och psykiska välbefinnande var en viktig del men även dess inflytande över sin arbetssituation. Det var under denna tid som begreppet arbetsmiljö växte fram och det inriktades allt mer på individens välfärd och desto mindre på det direkta arbetarskyddet.²⁹

I samband med ikraftträdandet av LAF år 1977 kan man säga att välfärdsbegreppet utvidgades genom att dem försäkrades välfärd och hälsosituation i arbetslivet betonades samt att arbetsmiljöarbetet kom att inrikta sig på förebyggande åtgärder. Denna nya målsättning ledde till ökade satsningar på information samt forsknings- och utvecklingsverksamhet.³⁰

4.1.1 Försäkringsskyddet vid skada i arbetet före LAF:s ikraftträdande

År 1901 tillkom lagen om ersättning för skada till följd av olycksfall i arbetet och var Sveriges första socialförsäkringslag.³¹ Det tog fram till år 1929 innan det stiftades en lag där även vissa arbetssjukdomar kom att ersättas. Dessa lagar ersattes år 1954 av lagen om yrkesskadeförsäkring där försäkringsskyddet hade utökats. Utökningen bestod i att utöver olycksfallsskador gällde även YFL för yrkesskador som framkallats av något ämne, strålände energi eller på något annat sätt orsakats av arbetet. Utöver detta fanns det även vissa specificerade sjukdomar som klassades som yrkesskada.³²

Den 1 juli 1977 infördes så LAF och ersatte därmed 1954 års yrkesskadeförsäkring.³³

---

²⁹ SOU 1990:49, s. 18

³⁰ SOU 1990:49, s. 18 f

³¹ SOU 1994:72, s. 23

³² Roos, Arbetsskador och annat, s. 63

³³ Prop. 1975/76:197, s. 88

4.2 Från arbetarförsäkring till arbetsskadeförsäkring

Den första motionen inom arbetsskadeförsäkringsområdet lades fram år 1884 men det tog, som nämnts ovan, fram till år 1901 innan den första lagstiftningen på området antogs. Den då antagna lagen innebar en ersättningsskyldighet för arbetsgivaren att ersätta arbetstagaren för det inkomstbortfall som uppstått på grund av olycksfall i arbetet. Lagen omfattade inte alla arbetstagare utan endast industriarbetare. Ersättningen utgick med ett fast belopp beroende på vilken grad av skada, invaliditet, som uppstått.³⁴ Det innebar att när den skadades nedsättning av förvärvsförmågan skulle uppskattas lades tonvikten på den rent medicinska bedömningen. Bedömningen gjordes med utgångspunkten att en och samma skada i stort sett medförde lika stor arbetsförmåga utan hänsyn till den enskildes verkliga inkomstförlust.³⁵ Det togs ingen hänsyn till att en och samma skada kunde få olika konsekvenser för de försäkrades försörjningsförmåga beroende på exempelvis sysselsättning och utbildning.³⁶ På detta sätt gav lagen mer ett skydd mot fattigdom än en garanti för bibehållen inkomst. Utöver detta hade lagen utformats i enlighet med då gällande skadeståndsrätt. Detta gjorde att om arbetstagaren ansetts ha haft uppsåt eller varit grovt vårdslös så utgick ingen ersättning, inte heller om skadan orsakats av tredje man.³⁷

Av de diskussioner som fördes vid 1900-talets början huruvida en lagstadgad försäkring för olycksfall i arbetet skulle införas var inte alla odelat positiva. De argument som anfördes emot en obligatorisk arbetarförsäkring var bland annat att det skulle strida mot självansvarighetsprincipen och att försäkringen skulle leda till ett moraliskt förfall hos arbetarna. Kritiken bemöttes med att försäkringen endast skulle gälla för arbetstagare och att den istället skulle höja deras självkänsla och motivera till större intresse för sin egen framtid. Utöver detta motiverades försäkringen med att de skador som arbetstagaren ådrar sig på arbetsplatsen skall arbetsgivaren, ur moralisk synvinkel, ersätta. Arbetsgivaren skulle på detta sätt stå för de kostnader som hans produktion

---

³⁴ Petersson, Arbetsskadeförsäkring, s. 39

³⁵ Petersson, Arbetsskadeförsäkring, s. 49

³⁶ Petersson, Arbetsskadeförsäkring, s. 50

³⁷ Petersson, Arbetsskadeförsäkring, s. 39 f

åsamkar istället för att kostnaden, det vill säga arbetstagarens arbetsförmåga, belastar samhället genom den allmänna fattigvården.³⁸

4.3 Förstärkt skydd för arbetstagare

Genom att en lagstadgad försäkring för olycksfall i arbetet infördes runt sekelskiftet kom arbetarklassens osäkra ställning i samhället att till viss del förbättras. Arbetarklassen innehade oftast tunga kroppsarbeten och där den enda inkomstkällan var dennes egen arbetskraft. Det sågs därför nödvändigt att ge dessa arbetare ett särskilt skydd då de löpte stor risk att skada sig och därmed förlora sin möjlighet till försörjning för att slutligen falla fattigvården till last. Utöver detta poängterades det att om denna särskilt utsatta grupp av arbetare på grund av skada kom att hamna utanför arbetslivet skulle de dessutom uppvisa sitt starka missnöje med samhällsorganisationen. Så även om syftet med en arbetarförsäkring i första hand var socialt motiverat skulle socialförsäkringsförmånerna även leda till att stabiliteten i samhället bevarades.³⁹

När det i början av 1970-talet fördes diskussioner inför en ny arbetsskadeförsäkring var inställningen densamma gällande arbetsstagares behov av särskilt skydd. Detta motiverades fortfarande främst med att de skador som uppstår till följd av arbetet skall kompenseras högre eftersom arbetstagare i större utsträckning än andra löper risk att skadas och saknar någon egentlig möjlighet att påverka riskerna. Trots att det hade gjorts stora satsningar på arbetarskyddet bedömdes det att ett särskilt skydd för arbetstagare alltjämt vara nödvändigt. Det påpekades även att förvärvslivets snabba expansion samt teknisk och ekonomisk omvandling gjorde att riskerna hade ökat. Av dessa anledningar ansågs det vara socialt och ekonomiskt motiverat att det även i framtiden skulle finnas ett särskilt skydd för arbetsskador. Det bedömdes därför att LAF skulle bygga på samma principer som YFL och även i fortsättningen inrymmas i en fristående socialförsäkringsgren.⁴⁰

---

³⁸ Petersson, Arbetsskadeförsäkring, s. 80 f

³⁹ Petersson, Arbetsskadeförsäkring, s. 80

⁴⁰ SOU 1975:84, s. 76

4.4 Utvidgat arbetsskadebegrepp

Det har alltsedan de första yrkesförsäkringarna tillkomst funnits krav från arbetarhåll och deras organisationer om införandet av en allmän regel gällande yrkesskada. Dessa grupperns krav grundade sig i att den existerande rättstillämpningen missgynnade arbetstagarna och att flertalet skador exkluderades, trots att de uppenbart var arbetsbetingade. Frågan angående yrkesskadeförteckningens vara eller icke vara kom att diskuteras flertalet gånger under årens lopp men slutsatsen blev alltid att det inte fanns skäl för ändring.⁴¹

4.4.1 Generellt arbetsskadebegrepp

När så LAF infördes år 1977 valdes att slopa förteckningen över ersättningsgrundande yrkessjukdomar och istället övergå till ett generellt arbetsskadebegrepp. Införandet av en generell regel innebär att i princip alla skador som uppstått till följd av olycka eller skadlig inverkan i arbetet kan klassas som arbetsskada. Eftersom LAF bygger på att skador i arbetslivet skall ersättas behövdes ett arbetsskadebegrepp som såg till att alla skador, som kunde hänföras från arbetet, även kom att omfattas av lagen. Det sågs mer fördelaktigt att arbetsskadebegreppet istället definierades med en allmänt hållen regel, eftersom fler sjukdomar kunde inkluderas, än genom en i förväg fastställd lista. En nackdel med denna lista var bland annat att den inte hann uppdateras i samma takt som den vetenskapliga utvecklingen. Detta kunde leda till att en försäkrad som skadades i arbetet gick miste om ersättning för att dennes skada borde men ännu inte ingick i förteckningen. Med ett generellt arbetsskadebegrepp blev försäkringen istället mer flexibel och fick större räckvidd än vid användandet av den tidigare listan.⁴²

---

⁴¹ Hetzler, Arbetsskadeförsäkringens tillämpning, s. 18-20, 22

⁴² Prop. 1975/76:197, s 51-52, 70

4.5 Försäkrad i befintligt skick

Redan vid tillämpningen av YFL gällde principen att arbetstagaren var försäkrad i befintligt skick vilket även kom att tillämpas inom LAF. Denna princip innebär att vid en bedömning av en faktors skadlighet ses inte bara till vad som normalt är skadligt. Det skall även göras en prövning utifrån den försäkrades förutsättningar.⁴³

I bedömningen beaktas den försäkrades personliga och individuella förhållanden såsom t.ex. kön, fysiska förutsättningar och känslighet.⁴⁴ Utan att ta hänsyn till de personliga förutsättningarna skulle ett ”normalitetsresonemang” vid bedömningen av skadlig inverkan göra att vissa individer kom att hamna utanför försäkringsskyddet.⁴⁵ Det skall dock tilläggas att sådan faktor som normalt bedömts vara ofarlig inte heller brukar anses utgöra en skadlig inverkan, även om faktorn lett till att arbetstagaren ådragit sig en skada.⁴⁶ Det är inte tänkt att t.ex. en extremt känslig person skall få arbetsskadeersättning för sina besvär, som sannolikt hade kunnat uppstå var som helst, enbart för att arbetstagaren råkade befinna sig på arbetsplatsen när de visade sig. Detta betyder emellertid inte att en arbetstagare som ådrar sig en sällsynt skada per automatik skall klassas som extremt känslig.⁴⁷

4.6 Ny invaliditetsbedömning

Det finns två olika invaliditetsbegrepp att använda sig av vid bedömningen av bestående nedsättning av arbetsförmågan. Det ena är medicinsk invaliditet och det andra är ekonomisk invaliditet.⁴⁸ Den medicinska invaliditetsbedömningen uppskattar skadans storlek i relation till normala kroppsfunktioner till skillnad från den ekonomiska invaliditetsbedömningen som beaktar den faktiska nedsättningen av arbetsförmågan, som skadan lett till.⁴⁹

---

⁴³ SOU 1985:54, s. 38

⁴⁴ FK, Vägledning 2003:4 version 2, s. 50

⁴⁵ SOU 1985:54, s. 38

⁴⁶ Prop. 2001/02:81, s. 28

⁴⁷ Grönwall, Arbetskadeförsäkring och statligt personskydd, s. 98

⁴⁸ SOU 1975:84, s. 117

⁴⁹ Petersson, Arbetskadeförsäkring, s. 49-50

Inom YFL användes det medicinska invaliditetsbegreppet, vilket även dess föregångare hade gjort. De invaliditetstabeller som användes vid bedömningen av skadans storlek kom till redan i slutet av 1800-talet, grundade på det dåtida samhället, utan att nämnvärt ha följt med i utvecklingen.⁵⁰ Vid bedömning av skadan fästes störst vikt på den rent fysiska defekten och inte på vilka konsekvenser skadan haft på den skadelidandes framtida förvärvsförmåga.⁵¹ Det gjorde att en och samma skada bedömdes leda till samma nedsättning av arbetsförmåga för alla drabbade och därmed blev ersättningen lika stor utan hänsyn till individuella skillnader. Det kunde leda till att en del arbetstagare blev överkompenserade medan andra underkompenserade.⁵² Detta gjorde att YFL till största delen kom att ersätta för lyte och men istället för att kompensera inkomstbortfallet.⁵³

Både inom skadeståndsrätten⁵⁴ och privata olycksfallsförsäkringar användes istället det ekonomiska invaliditetsbegreppet.⁵⁵ Det framhölls att dessa försäkringar tillsammans med socialförsäkringen borde ses som delar av ett och samma system i och med att de alla syftar till att trygga försörjningen vid inkomstförlust när vissa skador inträffat. Dessutom bedömdes det rent allmänt vara fördelaktigare om det inom de olika ersättningsanordningarna vid inkomstförlust användes enhetliga grunder vid invaliditetsbedömningen.⁵⁶

I samband med att LAF trädde i kraft övergavs därför den medicinska invaliditetsbedömningen till förmån för den ekonomiska.⁵⁷ Den medicinska invaliditetsbedömningen ansågs inte på ett korrekt sätt kunna mäta förvärvsförmågan, vilket var nödvändigt för att ersättning skulle kunna lämnas.⁵⁸

---

⁵⁰ SOU 1975:84, s. 118

⁵¹ Prop. 1975/76:197, s. 67

⁵² SOU 1975:84, s. 118

⁵³ Prop. 1975/76:197, s. 67

⁵⁴ Genom ansvars- och trafikförsäkringen samt trygghetsförsäkringen.

⁵⁵ SOU 1975:84, s. 119

⁵⁶ SOU 1975:84, s. 119

⁵⁷ Prop. 1975/76:197, s. 68

⁵⁸ Petersson, Arbetsskadeförsäkring, s. 49

Genom ändringen var förhoppningen att mer hänsyn skulle tas till de försäkrades individuella förhållanden.⁵⁹ Systemet med de medicinska invaliditetsgraderna ansågs vara för stelt och nyckfullt vilket kunde göra det svårt att placera in nya sjukdomstillstånd.⁶⁰ Dessutom bedömdes att genom ett enhetligt invaliditetsbegrepp skulle samordningen mellan LAF och övriga socialförsäkringar bli bättre och effektivare men även förbättra möjligheterna att på sikt genomföra en sammansmältning av socialförsäkringarna.⁶¹

Därmed kom den enskildes individuella arbetsförmåga att beaktas i varje fall för sig.⁶²

---

⁵⁹ SOU 1975:84, s. 105

⁶⁰ Roos, Ersättningsrätt och ersättningssystem, s. 147

⁶¹ SOU 1975:84, s. 78

⁶² SOU 1975:84, s. 105

5. Trygghetsförsäkring vid arbetsskada

Ersättning för lyte och men skulle på intet sätt falla bort genom att det medicinska invaliditetsbegreppet slopades inom arbetsskadeförsäkringen. Istället hade frågan om denna ersättning lösts avtalsvägen genom TFY.⁶³ Denna avtalsförsäkring kom till efter en överenskommelse mellan flertalet arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer redan innan arbetet med LAF:s utformning var klart.⁶⁴ Avtalsförsäkringen bytte namn till TFA samma år som LAF trädde i kraft.⁶⁵

Efter en tid antogs avtalsförsäkringen som kollektivavtal av de förbund som var anslutna till de olika arbetsgivar- och arbetstagarorganisationerna. Syftet med TFA var att arbetsstagaren skulle få ersättning vid personskada enligt skadeståndsrättens normer, oavsett vem som var vållande till skadan.⁶⁶ Försäkringen gäller för både arbetare samt tjänstemän och ersättning lämnas både under den akuta sjukdomstiden samt vid bestående invaliditet på grund av arbetsskada.⁶⁷

I och med avtalsförsäkringens tillkomst bedömde lagstiftarna att frågan om hur en skadad arbetstagar skulle få ersättning för lyte och men vara löst på ett tillfredställande sätt.⁶⁸ Därmed inriktades det fortsatta arbetet med utformningen av LAF främst på att åstadkomma en lösning om fullgod kompensation för inkomstbortfall vid arbetsskada.⁶⁹

---

⁶³ Prop. 1975/76:197, s. 67

⁶⁴ SOU 1975:84, s. 32

⁶⁵ LO:s Skadehandbok, s. 30

⁶⁶ SOU 1975:84, s. 55

⁶⁷ www.afaforakring.se/WmTemplates/Page.aspx?id=289

⁶⁸ Prop. 1975/76:197, s. 67

⁶⁹ SOU 1975:84, s. 33

6. Arbetskadeförsäkringen

6.1 Decentralisering till de allmänna försäkringskassorna

I samband med LAF:s ikraftträdande skedde en decentralisering genom att samtliga ärenden enligt den nya lagen skulle avgöras av de allmänna försäkringskassorna istället för som tidigare av RFV.⁷⁰ Detta innebar att tillämpningen spreds ut på 26 olika beslutsfattare i landet.⁷¹

LAF:s ikraftträdande skulle innebära ett utvidgat arbetskadebegrepp genom det generella arbetskadebegreppet i kombination med en för de försäkrade generös bevisregel. Dessutom bedömdes även decentraliseringen av beslutsprocessen kunna bidra till en utvidgning av arbetskadebegreppet även om det inte var ett uttalat syfte. Detta skulle göras möjligt genom att decentraliseringen innebar att RFV:s gamla rutiner och traditioner bröts och att de nya beslutsfattarna på försäkringskassorna kunde utveckla en ny praxis i enlighet med den nya lagens anda.⁷²

Istället kom försäkringskassornas tillämpning av arbetskadeförsäkringen i inledningsskedet att präglas av viss osäkerhet, vilket kritiserades.⁷³ Kritiken gällde framför allt att tillämpningen ansågs vara alldeles för restriktiv samt att det förekom tydliga skillnader i bedömningen mellan de olika försäkringskassorna. Detta gällde i första hand bedömningarna av de nya sjukdomarna som kommit att omfattas av försäkringen.⁷⁴ Slutsatsen drogs att decentraliseringen i kombination med ett generellt arbetskadebegrepp, som ger viss tolkningsfrihet, ansågs ha lett till olikformig och godtycklig tillämpning.⁷⁵ Därför tolkades de tydliga skillnaderna i försäkringskassornas bedömningar av likartade arbetssjukdomsärenden som att flertalet av besluten var

---

⁷⁰ Prop. 1976/77:197, s. 69

⁷¹ Petersson, Arbetskadeförsäkring, s. 56

⁷² Hetzler, Arbetskadeförsäkringens tillämpning, s. 23

⁷³ SOU 1992:39, s. 15

⁷⁴ SOU 1992:39, s. 15

⁷⁵ Petersson, Arbetskadeförsäkring, s. 56

felaktiga.⁷⁶ Det ifrågasattes om det över huvud taget var möjligt att tillämpa försäkringen på ett rättvist sätt. Som grund för detta hänvisades till de stora skillnaderna i beviljandefrekvensen mellan de olika försäkringskassorna samt att försäkringsrätternas och FÖD:s ändringsfrekvens var betydligt högre än inom andra socialförsäkringar.⁷⁷

Redan innan arbetsskadeförsäkringen hade trätt i kraft lyftes farhågor över att det generella arbetsskadebegreppet skulle innebära en oklarhet gällande försäkringens räckvidd. Lagstiftaren hade dock bedömt att det tämligen snart genom praxis skulle uppkomma en rad typfall som därmed skulle ge stadga åt tolkningen.⁷⁸ Dock finns ringa stöd i litteraturen gällande överinstansernas normativa funktion när det gäller att skapa enhetlig tillämpningspraxis. Istället menade kritikerna att den praxis som redan hade utvecklats i de enskilda försäkringskassorna inte nämnvärt skulle påverkas av vare sig utslag i FÖD eller genom förnyade utbildnings- och informationsinsatser.⁷⁹

På grund av den ojämna bedömningen av ärendena ansågs därmed LAF ha misslyckats med ett för rättssamhället ovillkorligt krav, nämligen likhet inför lagen.⁸⁰ Denna olikhet inför lagen berodde inte på någon form av diskriminering utan på godtycke då de olika försäkringskassorna upprättat en egen tillämpningspraxis.⁸¹ Även om LAF till viss del misslyckats bör det emellertid uppmärksammas att de påtalade problemen skedde främst under de första 18 månaderna efter lagens ikraftträdande.⁸² Efter hand skingrades den inledande osäkerheten genom en lång rad av klagande domar från FÖD samt genom ökad information och utbildning om försäkringens tillämpning.⁸³

Under 1980-talet debatterade politikerna kring arbetsskadeförsäkringen där tvistefrågan främst gällde försäkringens ersättningsnivå och organisering. Gällande försäkringens

---

⁷⁶ Petersson, Arbetsskadeförsäkring, s. 56

⁷⁷ Petersson, Arbetsskadeförsäkring, s. 57

⁷⁸ Prop. 1976/77:197, s. 70

⁷⁹ Hetzler, Arbetsskadeförsäkringens tillämpning, s.41 f

⁸⁰ Hetzler, Arbetsskadeförsäkringens tillämpning, s. 41 f

⁸¹ Hetzler, Arbetsskadeförsäkringens tillämpning, s.44

⁸² Hetzler, Arbetsskadeförsäkringens tillämpning, s. 42

⁸³ SOU 1992:39, s. 57

tillämpning var dock riksdagspartierna eniga.⁸⁴ Tillämpningen fick kritik på grund av att handläggningstiderna ansågs vara alldeles för långa men även på grund av att det råde alldeles för stora olikheter i tillämpningen.⁸⁵ Diskussionerna kring försäkringens tillämpning fortsatte likväl under hela 1980-talet och försäkringen blev föremål för flertalet utredningar. Även här var det framför allt de långa handläggningstiderna och försäkringens tillämpning som diskuterades. Försäkringens förespråkare menade att skillnaderna i avslagsfrekvens successivt hade minskat och rättssäkerheten hade ökat då nio av tio ärenden godkändes. Denna åsikt var dock inte oemotsagd. Försäkringens kritiker menade istället att olikheterna i tillämpningen var så graverande att försäkringen borde avskaffas.⁸⁶

När så en granskning av försäkringskassornas statistik under år 1990 – 1991 genomfördes ansågs dess bedömningar blivit acceptabelt likformiga.⁸⁷ Denna likformighet höll dock inte i sig. Sedan lagändringen år 1993 har RFV vid fyra tillfällen granskat försäkringskassorna. Slutsatsen blev att arbetsskadeutredningarna var befästa med stora brister gällande den medicinska bedömningen och underlaget för denna samt att det råde stora skillnader mellan försäkringskassornas bedömningar.⁸⁸

Vid RFV:s tillsyn över FK år 2000 blev slutsatsen att det alltjämt fanns brister i försäkringskassornas handläggning även om vissa förbättringar skett från året dessförinnan. Kritiken gällde framför allt de stora regionala skillnaderna vad gällde kvaliteten i både beslutsunderlag och beslut. Dessutom hade JO flertalet gånger riktat kritik mot FK gällande oacceptabelt långa handläggningstider, som kunde variera från 157 upp till 356 dagar. I syfte att förbättra likformigheten föreslog därför RFV att regeringen skulle överväga andra former för handläggning och beslutsfattande av arbetsskade försäkringen.⁸⁹

---

⁸⁴ Petersson, Arbetskadeförsäkring, s. 75

⁸⁵ 1980/81:SfU24, s. 2-4, 1982/83:SfU14, s. 15-17, 32, 1983/84:SfU25, s. 2

⁸⁶ Petersson, Arbetskadeförsäkring, s. 75

⁸⁷ SOU 1992:39, s. 15

⁸⁸ RFV, Arbetskadeprojektet, s. 87

⁸⁹ RFV Anser 2001:5, s. 4, 9, 14

6.2 Översikt av skadeanmälningarnas utveckling över tid

Året före LAF:s ikraftträdande uppgick antalet anmälda yrkesskador till ca 150 000 st.⁹⁰ När så LAF infördes år 1977 steg antalet anmälningar kraftigt de första tre-fyra åren för att därefter stabiliseras kring ca.180 000 st. per år.⁹¹ Under den senare hälften av 1980-talet steg arbetsskadeanmälningarna återigen och landande som högst på nästan 260 000 st. per år för att därefter minska.⁹² Under hela 1990-talet sjönk anmälningarna kraftigt förutom vid en tillfällig ökning under år 1993.⁹³ Denna minskning har alltså hållit i sig.⁹⁴ Anmälningarna av arbetsskador hade år 1997 minskat ner till drygt 100 000 st.⁹⁵ De slutgiltiga siffrorna över antalet arbetsskadeanmälningar för år 2004 visar att 123 000 st. arbetsskadeanmälningar gjordes det året, vilket endast är en marginell skillnad från år 2001 då drygt 118 000 anmälningar gjordes.⁹⁶ När dagens gällande regleringen infördes år 2002 gjordes bedömningen att det sänkta beviskravet skulle leda till en ökad ärendetillströmning. Eftersom arbetsskadeärenden oftast bedöms en tid efter att skadan visat sig förmodades det emellertid ta ett tag innan de nya reglerna skulle komma att tillämpas.⁹⁷

6.3 Arbetsskadeförsäkringens utveckling

På grund av den dramatiska ökningen av antalet anmälningar av arbetsskador fram till 1990-talet blev arbetsbelastningen på försäkringskassorna mycket tung. Som en naturlig följd av detta följde långa handläggningstider och växande ärendebalanser. Det skall då tilläggas att inte alla anmälda arbetsskador blir föremål för försäkringskassornas prövning. För att prövning av arbetsskada skall ske krävs att den försäkrade har varit sjukskriven eller haft vårdkostnader efter samordningstidens slut.⁹⁸ När LAF infördes bestämdes att samordningstiden på 90 dagar skulle behållas på samma sätt som för tiden

---

⁹⁰ Prop. 1975/76:197, s. 26

⁹¹ Esping, Privatisera arbetsskadeförsäkringen? s. 39

⁹² SOU 1992:39, s. 45

⁹³ SOU 1998:37, s. 105

⁹⁴ Prop. 2001/02:81, s. 111

⁹⁵ SCB, Arbetsjukdomar och arbetsolyckor 1997, s. 10

⁹⁶ AV, statistik rapport 2006:1, s. 8

⁹⁷ Prop. 2001/02:81, s. 100

⁹⁸ SOU 1992:39, s. 15

innan lagens ikraftträdande.⁹⁹ Samordning mellan YFL och den allmänna sjukförsäkringen tillkom redan år 1955 och bestämdes då till 90 dagar. Att det blev just det antalet dagar berodde på att den då tillgängliga statistiken visade att ca 97 % av alla olycksfall i arbetet avslutades under den perioden. Samordningstiden medförde även vissa administrativa förenklingar genom att under det akuta sjukdomsskedet det inte behövdes tas ställning till om arbetsskada förelåg eller ej.¹⁰⁰ Eftersom Riksförsäkringsanstalten¹⁰¹ på detta sätt slapp utreda och fatta beslut i de ärenden där sjukskrivningstiden var kortare än samordningstiden blev resultatet istället att det allmänna sjukförsäkringssystemet handlade 80-90 % av alla yrkesskadeärenden.¹⁰²

Den kraftiga tillströmningen av anmälningar vid LAF:s ikraftträdande menades bero på att det generella arbetsskadebegreppet infördes samt kraftigt höjda kompensationsnivåer men även en ökad kunskap om försäkringen bland allmänheten.¹⁰³ En gynnsam reglering, som gjorde det sannolikt att få skadan godkänd, i kombination med att allmänheten uppmärksammade att arbetsskador behandlades mer förmånligt än andra skador borde rimligtvis ha lett till en ökad anmälningsbenägenhet.¹⁰⁴

Den ökade kännedomen skedde genom massmediernas försorg men även genom olika insatser från försäkringskassorna, riksförsäkringsverket och de fackliga organisationerna.¹⁰⁵ Exempelvis tecknades utbildningsavtal mellan parterna inom den privata sektorn.¹⁰⁶ Som ett resultat av allmänhetens alltmer växande kännedom bestod den nämnda ökningen av anmälningar till viss del av arbetsskador av äldre datum, som inte anmälts tidigare, eftersom de försäkrade då varit osäkra om rättsläget.¹⁰⁷ Andra faktorer som påverkande anmälningsbenägenheten var att i slutet av 1970-talet

---

⁹⁹ Prop. 1975/76:197, s. 67 f

¹⁰⁰ SOU 1975:84, s. 117

¹⁰¹ Den då tillämplande myndigheten.

¹⁰² Petersson, Arbetsskadeförsäkring, s. 41

¹⁰³ SOU 1992:39, s. 21

¹⁰⁴ Esping, Privatisera arbetsskadeförsäkringen? s. 39

¹⁰⁵ SOU 1992:39, s. 21

¹⁰⁶ Esping, Privatisera arbetsskadeförsäkringen? s. 39

¹⁰⁷ SOU 1992:39, s. 46

genomfördes kostnadsfria undersökningar av alla som kommit i kontakt med asbest i arbetet, vilket ledde till att antalet upptäckta och anmälda lungsjukdomar ökade. När så dessa kostnadsfria undersökningar upphörde sjönk även antalet anmälningar. I mitten av 1980-talet ökade återigen anmälningarna av denna lungsjukdom. Detta berodde troligtvis på att parterna bakom TFA och TFA-KL hade träffat en överenskommelse om ideell ersättning till de anställda som drabbats av lungsjukdom på grund av asbest.¹⁰⁸ En ytterligare faktor, som tros ha medverkat till ökningen av anmälningarna, var att AMF-trygghetsförsäkring sänkte kravet på invaliditetsgrad för viss skada och därmed anmälades denna skada i ett tidigare skede.¹⁰⁹

Denna ökning av anmälningar mattades av under 1989 samt de två nästkommande åren och minskningen bedömdes även att bestå.¹¹⁰ Den förklaring som getts till minskningen var att Sverige, med stora delar av västvärlden, kom in i en djup ekonomisk kris i slutet av 1980-talet. Detta resulterade i kraftig arbetslöshet och ekonomisk obalans, som emellertid började vända i mitten av 1990-talet. Trots att ekonomin började återhämta sig var arbetslösheten likväl fortfarande hög.¹¹¹ I ett led att dämpa den offentliga utgiftstillväxten sänktes ersättningsnivån i sjukförsäkringen och åtgärder vidtogs för en mer aktiv rehabilitering.¹¹² Andra faktorer, såsom regeländringar inom arbetsmiljöområdet, införandet av arbetsgivares skyldighet att utge sjuklön och förlängd samordningstid, skulle se till att de offentliga utgifterna hölls nere.¹¹³ Genom att samordningstiden förlängdes till 180 dagar, från tidigare 90 dagar, så skulle inte bara en kostnadsfri avlastning för arbetsskadeförsäkringen ske utan även rehabiliteringsarbetet troddes komma att påverkas positivt. Genom att den skadelidande inte skulle få sin skada bedömd förrän tidigast 6 månader efter visandedagen

---

¹⁰⁸ SOU 1992:39, s. 48

¹⁰⁹ SOU 1992:39, s. 48

¹¹⁰ SOU 1992:39, s. 46

¹¹¹ Holgersson, Socialpolitik och socialt arbete, s. 71

¹¹² Prop. 1991/92:38, s. 11

¹¹³ SOU 1992:39, s. 15

förmodades detta leda till att fler motiverades till att delta i rehabilitering under samordningstiden.¹¹⁴

Trots att arbetsskadeanmälningarna hade minskat de senaste åren fanns oro inför den fortsatta utvecklingen av försäkringens kostnader och det växande underskottet i arbetsskadefonden. Efter en översyn av arbetsskadeförsäkringen beslutade det därför att en uppstramning av arbetsskadebegreppet var nödvändigt.¹¹⁵

Inför den stundande skärpningen av beviskravet år 1993 ökade arbetsskadeanmälningarna för att därefter återigen minska. Denna tillfälliga ökning tros ha berott på ökade informationsinsatser till arbetstagarna gällande den planerade uppstramningen av beviskravet.¹¹⁶ Syftet med uppstramningen av beviskravet år 1993 var att det skulle åstadkommas en tydligare avgränsning mellan arbetsrelaterade och icke arbetsrelaterade skador.¹¹⁷ Det tidigare beviskravet hade allt för ofta resulterat i att besluten grundades på osäkert vetenskapligt underlag och det kom att råda stor skillnad mellan den försäkringsmässiga kontra den medicinskt vetenskapliga skadlighetsbedömningen. Ett sätt att strama upp skadlighetsbedömningen blev därför att det i större utsträckning än tidigare skulle tas hänsyn till exponeringen av den påstådda skadliga faktorn. Det skulle krävas en viss intensitet, omfattning och varaktighet av faktorn i arbetet för att den skulle ses som skadlig. Skärpningen av kravet på skadlighet skulle därmed leda till att försäkringen i större utsträckning än tidigare skulle täcka de skador som har sin grund i arbetet och lämna de övriga utanför.¹¹⁸

Denna skärpning av beviskravet bedömdes leda till en minskning av godkända arbetsskador och därmed även försäkringens kostnader. Lagändringen förmodades leda till att antalet godkända arbetsskador skulle minska med ca 45 %.¹¹⁹ Dock manades det till viss försiktighet gällande analysen huruvida en strängare arbetsskadebedömning

---

¹¹⁴ Prop. 1991/92: 40, s. 16, 52 f

¹¹⁵ Prop. 1991/92:38, s. 57

¹¹⁶ SOU 1998:37, s. 105 f

¹¹⁷ SOU 1992:39, s. 85

¹¹⁸ Prop. 1992/93:30, s. 19 ff

¹¹⁹ SOU 1992:39, s. 123

skulle påverka antalet godkända arbetsskador. Det berodde på att beräkningsunderlaget var något osäkert på grund av sättet som statistiken var indelad på men även att vissa uppgifter saknades.¹²⁰

Den ovannämnda beräkningen visade sig dock vara felaktig, antalet anmälningar sjönk betydligt mer än vad som hade förutspåtts.¹²¹ Den verkliga minskningen blev 86 %, alltså nästan dubbelt så mycket mer än vad som hade beräknats.¹²² Under denna tid kom arbetsskadesjukpenningen att slopas vilket även antogs ha bidragit till minskningen av anmälningar.¹²³ Denna minskning av anmälningar höll alltså i sig vilket ledde till att kritik riktades mot arbetsskadeförsäkringen. Kritiken bestod i att bevisreglerna ansågs vara för stränga och dessutom hade det blivit svårare för kvinnor än för män att få sina skador godkända.¹²⁴ Det var främst kvinnor med belastningsskador som drabbades av det höga beviskravet.¹²⁵ Det var klarlagt att fler kvinnor än män anmälde arbetssjukdom i form av belastningsskador och att det fanns klara skillnader i beviljandefrekvensen mellan dessa två grupper. Vid en jämförelse hade det dessutom visat sig att beviljandefrekvensen för kvinnor hade minskat mer än för män efter lagskärpningen år 1993.¹²⁶

Det framfördes även kritik gällande den tudelade arbetsskadebedömningen, med olika beviskrav i de två leden, då den ansågs komplicera tillämpningen.¹²⁷ Problemet hade bestått i att det hade visat sig vara svårt att hålla isär de två leden.¹²⁸ En del av problemet menades vara att det gällde ärenden som i första instans handlades av tjänstemän och inte av jurister.¹²⁹ Skillnaden i beviskrav mellan de två leden var att en faktors skadlighet skulle utgöra ”hög grad av sannolikhet” medan vid sambandsbedömningen var kravet ”övervägande skäl”. Därför kunde det ha avgörande betydelse för den försäkrade om vad

---

¹²⁰ SOU 1992:39, s. 115

¹²¹ Prop. 2001/02:81, s. 33

¹²² Iseskog, Arbetsskadebegreppet, s. 9

¹²³ SOU 1998:37, s. 106

¹²⁴ Prop. 2001/02:81, s. 111

¹²⁵ Prop. 2001/02:81, s. 31

¹²⁶ Prop. 2001/02:81, s. 34

¹²⁷ Prop. 2001/02:81, s. 36

¹²⁸ Prop. 2001/02:81, s. 40 f

¹²⁹ Prop. 2001/02:81, s. 38

som uppfattades som den centrala frågan i ärendet, antingen skadlighets- eller sambandsbedömningen.¹³⁰ Detta kunde leda till att en skada kom att bedömas med högre beviskrav än vad som avsetts.¹³¹ Det bedömdes även att på sikt finnas en risk för onyanserad och slentrianmässig arbetsskadebedömning om det ställdes för höga krav på visad skadlig inverkan.¹³²

Den sammantagna bedömningen blev därmed, trots att total enighet inte rådde, att en reformering av beviskravet var nödvändigt. Detta för att försäkringen i större utsträckning skulle bära kostnaderna för sådana skador som är relaterade till förvärvsarbete.¹³³ Därför sänktes beviskravet för arbetsskada i samband med lagändringarna inför LAF 2002 och dessutom valdes att slopa den tudelade arbetsskadebedömningen till förmån för en helhetsbedömning.¹³⁴

6.4 Centralisering av arbetsskadehandläggningen

Från och med den 1 januari 2005 skedde en centralisering genom att RFV samt de allmänna försäkringskassorna avvecklades och istället inrättades en ny statlig myndighet. Denna nya myndighet fick namnet ”Försäkringskassan”.¹³⁵

För arbetsskador innebar detta att i fortsättningen skulle handläggningen av dessa ärenden fördelas på tre arbetsskadeenheter i landet. Dessförinnan hade det funnits 21 st. allmänna försäkringskassor i landet som hade spridit ut arbetsskadehandläggningen på minst 92 olika platser.¹³⁶

Anledningen till att denna centralisering ansågs vara nödvändig berodde på att den tidigare spridda arbetsskadehandläggningen ansågs ha lett till alltför stora olikheter i tillämpningen av arbetsskadeförsäkringen.¹³⁷ Det menas vara en självklarhet med lika

---

¹³⁰ Prop. 2001/02:81, s. 36

¹³¹ Prop. 2001/02:81, s. 40

¹³² Prop. 2001/02:81, s. 38

¹³³ Prop. 2001/02:81, s. 38

¹³⁴ Prop. 2001/02:81, s. 101

¹³⁵ Prop. 2003/04:69, s. 1

¹³⁶ SOU 2002:80, s. 46

¹³⁷ SOU 2002:80, s. 48

behandling av ärenden oavsett var i landet den enskilde bor. Det ansågs ha uppstått allt för stora skillnader mellan försäkringskassornas tolkning av reglerna.¹³⁸ Genom en koncentrerad handläggning skulle både kvalitet och likformighet öka, vilket skulle åstadkomma en ökad rättssäkerhet för de försäkrade.¹³⁹

Orsaken till försäkringskassornas olika tolkningar av reglerna kan till viss del förklaras av arbetsskadeförsäkringens utformning som ramlag vilket innebär att den inte innehåller detaljerade regler utan endast allmänt hållna mål och riktlinjer.¹⁴⁰ Vanligtvis inleds ramlagar med en så kallad portalparagraf eller deklaration om lagens syfte och mål. Detta blir då ett hjälpmedel för de myndigheter som så att säga skall ”fylla ut” lagstiftningen vid tillämpningen. Arbetsskadeförsäkringen skiljer sig på så sätt från annan ramlagstiftning då den inte har någon portalparagraf.¹⁴¹

Genom ramlagstiftning riskerar politikerna således att förlora kontrollen över den offentliga verksamheten.¹⁴² Eftersom riksdagen enbart anger allmänna principer sker kompletteringar av mer precisa tillämpningsbestämmelser genom förordningar, föreskrifter eller avtal. En fördel med ramlagstiftning är att inom vissa områden där det sker snabba förändringar, till exempel inom det tekniska området, skulle det praktiskt taget vara omöjligt för riksdagen att ange detaljerad reglering.¹⁴³ Därför framhålls öppenhet och flexibilitet som två positiva aspekter med ramlagstiftning medan godtycklig rättstillämpning är dess baksida. Risker för godtycke har bedömts kunna uppstå i samband med att tolkningsrätten har delegerats till administrativa instanser.¹⁴⁴

Skälet till att de stora olikheterna i tillämpningen hade kunnat ske menades bero på att försäkringskassorna formellt sett inte var statliga myndigheter, utan självständiga

---

¹³⁸ SOU 2003:106, s. 26

¹³⁹ SOU 2002:80, s. 48

¹⁴⁰ Petersson, Svensk politik, s. 156

¹⁴¹ Esping, Privatisera arbetsskadeförsäkringen? s. 23

¹⁴² Petersson, Rättsstaten, s. 89

¹⁴³ Petersson, Svensk politik, s. 156

¹⁴⁴ Hetzler, Arbetsskadeförsäkringens tillämpning, s. 45

offentligrättsliga juridiska personer, som hade tilldelats statliga förvaltningsuppgifter.¹⁴⁵ Denna ansvarsfördelning ledde till att regeringens handlingsutrymme i styrningsfrågorna var begränsat. Dessutom kunde inte heller riksdagen ställa regeringen till svars för försäkringskassornas verksamhet och resultat. Problemet med denna struktur var att ingen hade ansvar för helheten.¹⁴⁶ Därför ansågs en centralisering kunna bidra till att socialadministrationen gavs nya och bättre förutsättningar för att fullgöra de uppdrag som ges av riksdag och regering.¹⁴⁷

---

¹⁴⁵ Prop. 2003/04:69, s. 10

¹⁴⁶ Prop. 2003/04:69, s. 15

¹⁴⁷ Prop. 2003/04:69, s. 1

7. Arbetsskadefonden

7.1 Finansiering av arbetsskadefonden

Redan från den första försäkringen gällande olycksfall i arbetet har principen gällt att finansieringen skall ske genom avgifter från arbetsgivaren. Till en början användes differentierade avgifter beroende på vilken risk arbetet ansågs utgöra. Detta gällde fram till år 1975, därefter beräknades istället avgiften med en fastställd procentsats på den försäkrades totala lönesumma. Dessa avgifter samlades in i en särskild arbetsskadefond.¹⁴⁸

7.2 Kostnadsexplosion

Ett av de första tecknen på att LAF inte fungerade tillfredställande var att det uppstod betalningsunderskott i arbetsskadefonden.¹⁴⁹ Vid LAF:s ikraftträdande hade det visserligen förutspåtts en viss ökning av kostnaderna men som därefter förmodades att stabiliseras eller till och med minska, vilket visade sig vara felaktigt. Inte heller de prognoser som därefter följde kom att stämma med verkligheten. Under hela 1980-talet hade det felkalkylerats med ca 50 % under det verkliga utfallet vilket ledde till att den reella kostnadsökning som följde kom som en överraskning för statsmakten.¹⁵⁰

Denna kostnadsexplosion kan i huvudsak förklaras av två orsaker; i första hand ett ökat antal ärenden av godkända arbetsskador och i andra hand även en ökning av den genomsnittliga utbetalningen per skadefall. En anledning till den sistnämnda orsaken är att i slutet av 1980-talet hade den genomsnittliga ersättningsperiodens längd nästan fördubblats, från fyra månader till sju månader.¹⁵¹

---

¹⁴⁸ Petersson, Arbetsskadeförsäkring, s. 48

¹⁴⁹ Esping, Privatisera arbetsskadeförsäkringen? s. 34

¹⁵⁰ Esping, Privatisera arbetsskadeförsäkringen? s. 34 f

¹⁵¹ Esping, Privatisera arbetsskadeförsäkringen? s. 36

Underskottet i fonden hade fram till år 1992 vuxit till ca 26 miljoner kronor. För att komma tillrätta med detta höjdes avgiften och medel tillfördes från delpensionsfonden. Året därefter skärptes beviskravet inom LAF vilket likaså kom att påverka underskottet i rätt riktning.¹⁵²

De lagändringar som skedde i LAF år 1993 förutspåddes minska antalet godkända arbetsskador med 40 - 50 %. I pengar skulle denna minskning leda till en besparing på ca 2 360 miljoner kronor i arbetsskadesjukpenning.¹⁵³ Lagändringen skulle även leda till minskad sjukskrivning till följd av arbetsskada, vilket då istället ekonomiskt kom att belasta den allmänna försäkringen. Detta innebar att den reella besparingen endast beräknades bli 10 % alltså ca 230 miljoner kronor. Även livräntekostnaderna skulle sjunka, minskningen uppskattades till ca 290 miljoner kronor det första året medan på sikt skulle besparingen bli ca 1 500 miljoner kronor årligen.¹⁵⁴

När så arbetsskadefonden år 1997 visade ett underskott på 12 miljarder kronor beslutades det att fonden skulle avvecklas. Eftersom skulden var fiktiv var det möjligt att avveckla fonden utan statsfinansiella konsekvenser. Försäkringen skulle istället från och med år 1999 finansieras med anslag från riksdagen utan att de försäkrades rättigheter påverkades.¹⁵⁵

Med tiden blev arbetsskadeförsäkringens utgifter lägre än dess inkomster vilket har lett till ett visst överskott. Detta har resulterat i att det tidigare underskottet i fonden är helt reglerat sedan år 2000.¹⁵⁶

---

¹⁵² SOU 1996:113, s. 428 f

¹⁵³ Beräknades på kostnaden för arbetsskadesjukpenningen år 1991.

¹⁵⁴ SOU 1992:39, s. 17

¹⁵⁵ Prop. 1997/98:41, s. 101 f

¹⁵⁶ RFV Analyserar 2004:3, s. 39

8. Arbetsmiljöarbete

Olyckor och skador som inträffar i arbetslivet skall anmälas till FK.¹⁵⁷ Detta är då under förutsättning att skadan medför eller kan antas att medföra rätt till bland annat sjukpenning eller ersättning från LAF.¹⁵⁸ Det är arbetsgivaren som har huvudansvaret för arbetsmiljön och det är Arbetsmiljöverket¹⁵⁹ som genom inspektioner kontrollerar att denne följer arbetsmiljölagen och utfärdade föreskrifter. AV ansvarar även för den arbetsmiljö- och arbetsskadestatistik som ligger till grund för arbetsmiljöarbetet. Utav statistiken kan både de vanligaste skadorna identifieras men även vilka arbetsplatser som bedöms utgöra stor risk för olycka eller ohälsa och därmed underlättas det förebyggande arbetsmiljöarbetet.¹⁶⁰

Arbetsskadeförsäkringens betydelse för det förebyggande arbetsmiljöarbetet och möjligheterna till att upptäcka nya risker har framhållits i olika sammanhang. Eftersom det är genom arbetsskadeanmälningarna som bristerna i arbetsmiljön uppmärksammas är det viktigt att gränsen mellan arbetsrelaterade och icke arbetsrelaterade skador upprätthålls.¹⁶¹

8.1 Informationssystem om arbetsskador

År 1978 beslöt riksdagen att införa ett informationssystem om arbetsskador. Syfte var att ge underlag för arbetarskyddets behov. Som ett led i detta har det sedan ISA:s tillkomst årligen framtagits arbetsskadestatistik som grundats på anmälningar enligt arbetsskadeförsäkringen och lagen om statligt personskadeskydd.¹⁶²

---

¹⁵⁷ LAF 8:1

¹⁵⁸ Förordning om arbetsskadeförsäkring och statligt personskadeskydd, 8 §

¹⁵⁹ Arbetsmiljöverket bildades år 2001 genom att Yrkesinspektionen och Arbetarskyddsstyrelsen gick samman.

¹⁶⁰ www.av.se/omoss/

¹⁶¹ Dir. 1991:109, s. 515 f

¹⁶² www.scb.se/templates/Standard_24217.asp

Riksdagen antog Arbetsmiljölagen ungefär samtidigt som LAF infördes. Genom en proposition kopplades de två lagarna samman där förslag om riktlinjer för ett informationssystem om arbetsskador lades fram.¹⁶³

Det är inte helt enkelt att jämföra anmälningsstatistiken mellan de olika åren sedan LAF infördes eftersom lagstiftningen hittills ändrats tre gånger. Det är heller inte helt enkelt att jämföra statistiken mellan de år samma lag tillämpades då även indelningsgrunderna för statistikredovisningen har förändrats.¹⁶⁴ Det statistiken egentligen visar är dels hur många som är skadade och anmäler detta men även hur många som fått skador av annat än arbetet och som ändå anmäler och eventuellt godkänns. Icke att förglömma är de som av olika anledningar inte anmäler sin arbetsskada och därmed inte heller finns med i statistiken. Det kan därför vara svårt att veta i vilken utsträckning förändringarna i statistiken återspeglar rena statistikomläggningar, ändrad anmälningsbenägenhet och praxis respektive förändringar i arbetsmiljön. Därför kan det inte tas för givet att statistiken skildrar verkligheten.¹⁶⁵

---

¹⁶³ Esping, Privatisera arbetsskadeförsäkringen? s. 26

¹⁶⁴ Petersson, Arbetsskadeförsäkring, s. 51

¹⁶⁵ Sund, Makt och arbetsskador under 1900-talet, s. 58

9. Urvalet av skador samt ersättningens storlek

Hela sammanställningen ovan har utgått ifrån att arbetsskador skall ersättas bättre än andra skador. Detta innebär att ett olycksfall i hemmet ersätts sämre än om samma olycka inträffade på arbetsplatsen.¹⁶⁶ Frågan är om det är rimligt att göra en sådan åtskillnad på skador. Ska ett modernt samhälle behandla människor olika beroende på om deras skada uppkom i arbetet eller utanför? Är det inte lika legitimt att skada sig i hemmet som på arbetsplatsen?¹⁶⁷ Trots allt beror inte behovet av ersättning vid skada på *hur* skadan uppstod eller vilken risk den skadade var utsatt för.¹⁶⁸

Det finns olika åsikter om urvalet av skador inom det svenska personskadeersättningssystemet. En sida menar att det inte finns några godtagbara skäl till att skador på fritiden skall ersättas sämre än arbetsrelaterade skador. Den andra sidan hävdar istället att det är helt korrekt enligt det svenska systemet där skadeståndsmässig ersättning utgår för de skador där någon kan hållas ansvarig. Visserligen är behovet av ersättning vid så kallade fritidsolyckor stort men eftersom ingen kan hållas ansvarig för dem görs bedömningen att dessa skador inte heller skall ersättas på skadeståndsrättslig grund. Därför föreslås andra lösningar såsom obligatorisk olycks- och sjukförsäkring, utvidgning av den allmänna försäkringen eller rent av en jämn nivå för alla olycksdrabbade, oavsett skadeorsak.¹⁶⁹

Som nämnts tidigare var grundtanken med en arbetsskadeförsäkring till en början att anställda som arbetade i särskilt riskfyllda miljöer skulle få högre ersättning vid skada, eftersom de bedömdes löpa större risk än andra att skada sig. Numer gäller försäkringen för alla förvärvsarbetare, oavsett hur riskfyllt yrket är.¹⁷⁰ Frågan blir då om en arbetsskadeförsäkring med en sådan generell konstruktion fortfarande kan anses vara

---

¹⁶⁶ Roos, Arbetsskador och annat, s. 38

¹⁶⁷ 1988/89:SfU11

¹⁶⁸ Petersson, Arbetsskadeförsäkring, s. 82

¹⁶⁹ Roos, Ersättningsrätt och ersättningssystem, s. 304 f

¹⁷⁰ Roos, Arbetsskador och annat, s. 45.

motiverad.¹⁷¹ Varför skall det göras skillnad mellan olika anledningar som lett till arbetsoförmåga, vad är det som gör en orsak mer värd än en annan så att vissa skador kompenseras högre än andra?¹⁷²

Ett argument som flertalet gånger tagits upp för att rättfärdiga att arbetsskador ersätts förmånligare är att arbetsgivaren och produktionen skall bära ansvaret och därmed kostnaderna för dessa skador. Detta uttrycks ofta genom ett citat av Lloyd George: ”The cost of production should bear the blood of the workman.” Konsekvensen av detta tankesätt blir att de skador som uppstår i eller på grund av arbetet måste kunna särskiljas från andra. I och med att det är arbetsgivaren som råder över arbetsförhållandena och utsätter arbetstagaren för en ökad risk så bör därför arbetsgivaren ta ansvaret för skadorna.¹⁷³

Denna uppfattning att arbetstagaren är mer utsatt på grund av ett beroendeförhållande har på senare tid fått konkurrens. Istället anses ett starkare argument vara att arbetsskador bör ersättas särskilt eftersom en obligatorisk försäkring därmed tar bort behovet att driva skadeståndskrav mot arbetsgivaren. Detta argument används även till stöd för ersättningens storlek.¹⁷⁴ Ytterligare argument för att rättfärdiga ersättningens storlek har varit att en sänkning av ersättningen befarades kunna leda till minskad anmälningsbenägenhet. Därmed skulle det finnas en risk att försäkringen förlorar den viktiga funktionen att uppmärksamma och förebygga dåliga arbetsmiljöer.¹⁷⁵

Det finns emellertid ett problem med att den arbetsskadade hålls fullt ekonomiskt skadelös eftersom det leder till att det inte lönar sig för den arbetsskadade att öka sin arbetsinsats. För en arbetsskadad som exempelvis idag har halv sjukersättning och halv arbetsskadelivränta innebär en återgång till heltidsarbete att rätten till sjukersättning helt upphör. Dessutom minskar livräntan lika mycket som inkomsten ökar. Detta gör att den

---

¹⁷¹ Roos, Ersättningsrätt och ersättningssystem, s. 178

¹⁷² Esping, Privatisera arbetsskadeförsäkringen? s. 63

¹⁷³ Esping, Privatisera arbetsskadeförsäkringen? s. 64

¹⁷⁴ SOU 2006:86, s. 136

¹⁷⁵ Petersson, Arbetsskadeförsäkring, s. 83

enskildes ökade arbetsinsats endast blir lönsam då arbetsinkomsten överstiger sjukersättningen och livräntan. Resultatet av detta blir att det finns små drivkrafter för den arbetsskadade att återgå till arbetet, vilket i längden kan vara negativt för samhällets ekonomi.¹⁷⁶

---

¹⁷⁶ SOU 2006:86, s. 150

10. Vad är en arbetsskada?

10.1 Arbetsskada eller inte

Varje år drabbas många människor av arbetsskador och i många fall är sambandet mellan skada och arbete uppenbart. Trots detta är det inte lika uppenbart vilka skador som betraktas som arbetsskador. Det går inte med utgångspunkt i skadan i sig eller i de betingelser vi anser vara orsak till skadan avgöra om den är en arbetsskada eller ej. Olika arbeten förorsakar olika skador och hälsoriskerna i arbetet förändras i samma takt som arbetslivet utvecklas. Icke att förglömma är också att forskningen fortskrider och därmed ökar kunskapen om skador och dess samband till arbetet.¹⁷⁷

Något som är viktigt att komma ihåg är att vad lagstiftaren avser med arbetsskada är något helt annat än en medicinsk diagnos. Ur lagstiftarens synvinkel skall det endast avgöras om skadan skall ses som arbetsskada eller ej och därmed fastställs också vilken lagstiftning som skall gälla. Det är inte enbart den enskilde arbetstagaren och lagstiftaren som har intresse av hur arbetsskador hanteras. Vad som skall ses som arbetsskada kan i hög grad uppfattas som en politisk fråga med flera intresseorganisationer inblandade. Även mellan de olika intresseorganisationerna råder delade meningar och de kämpar ihärdigt för att vinna gehör för sina ståndpunkter vad gäller hanteringen av arbetsskador.¹⁷⁸

---

¹⁷⁷ Petersson, Arbetsskadeförsäkring, s. 11

¹⁷⁸ Petersson, Arbetsskadeförsäkring, s. 11

10.2 Fyra typer av arbetsskador

Arbetsskador har delats in i fyra olika typer av grupper enligt följande: olycksfall i arbetet, färdolycksfall, arbetssjukdomar samt smitta. Nedan följer korta beskrivningar av de olika definitionerna.¹⁷⁹

Olycksfall i arbetet kräver ett samband med arbetet eller arbetsförhållandena vilket innebär att olyckan skall ha inträffat på arbetsplatsen, vid tjänsteresa eller under beordrad utbildning. Olycksfall brukar definieras som ”en plötslig, oväntad, utifrån kommande händelse som medför personskada”.¹⁸⁰

Färdolycksfall är olycksfall som inträffar under den vanliga, direkta färden till eller från arbetet.¹⁸¹

Arbetssjukdom är sjukdom som uppstått på grund av skadlig inverkan i arbetet. Exempel på skadlig inverkan är farliga ämnen, tunga lyft, vibrationer och liknande. Till denna grupp hör belastnings- och förslitningsskador likväl de på senare år allt vanligare fallen av arbetsrelaterad utmattningsdepression, så kallad utbrändhet.¹⁸²

Smitta:¹⁸³ leder arbete i laboratorium med visst smittämne till sjukdom klassas smittan som arbetsskada. Inom andra arbetsplatser, exempelvis sjukvården, finns begränsningar för vilka typer av smitta som ses som arbetsskada.¹⁸⁴

---

¹⁷⁹ LO:s Skadehandbok, s. 13

¹⁸⁰ LO:s Skadehandbok, s. 13

¹⁸¹ LO:s Skadehandbok, s. 14

¹⁸² LO:s Skadehandbok, s. 14

¹⁸³ Förordning 1977:284, lista över vilka smittsamma sjukdomar som ses som arbetsskada.

¹⁸⁴ LO:s Skadehandbok, s. 15

11. Bevisregeln i LAF, nu och då

11.1 LAF 1977

När LAF trädde ikraft ersattes det tidigare begreppet ”yrkesskada” av det nya begreppet ”arbetskada”. Dessutom skedde en utvidgning av arbetsskadebegreppet genom att ett generellt arbetsskadebegrepp infördes, som ersatte den tidigare förteckningen över ersättningsgrundande yrkessjukdomar.¹⁸⁵

För att avgöra om en arbetskada uppstått räckte det i denna ursprungliga lydelse av LAF med: ”om ej betydligt starkare skäl talar emot det.” Bevisregeln gällde för både olycksfall i arbetet och andra skador till följd av skadlig inverkan i arbetet.¹⁸⁶

Vid prövningen av om en arbetskada inträffat utfördes en arbetsskadebedömning som skedde i två led. Steg ett utgjorde att utreda ifall skadan kunde vara en arbetskada som uppstått på grund av olycka eller annan skadlig inverkan i arbetet. Genom rättspraxis tolkades regeln som så att det krävdes sannolika skäl för att en påstådd faktor skulle anses utgöra skadlig inverkan. Om så befanns vara fallet fortsatte utredningen till steg två. I steg två skulle det utredas om det fanns ett orsakssamband till olyckan eller den skadliga inverkan. Det var först när det genom dessa två led klargjorts, att skadlig inverkan fastställts samt att orsakssamband kunnats konstateras, som skadan godkändes som arbetskada.¹⁸⁷

Den skada som uppkommit genom olycksfall utgjorde vanligtvis inga problem om den var att anse som arbetskada eller inte. Desto mer problematiskt kunde det vara att fastställa när skadlig inverkan hade medfört en arbetskada.¹⁸⁸ I förarbetena avsågs skadlig inverkan med någon omständighet i arbetsmiljön som kunde påverka den fysiska eller psykiska hälsan ogynnsamt. Dock fanns en begränsning gällande de psykiska

---

¹⁸⁵ Prop. 1975/76:197, s. 51 f

¹⁸⁶ Prop. 1975/76:197, s. 72

¹⁸⁷ Prop. 1975/76:197, s. 92

¹⁸⁸ LO:s Skadehandbok, s. 117

besvär som uppstått på grund av skadlig inverkan i arbetet. Det menades att vissa arbetsförhållanden eller omständigheter i arbetet såsom företagsnedläggning, bristande uppskattning, vantrivsel och liknande förhållanden inte skulle falla in under begreppet arbetsskada. Lagstiftaren ansåg visserligen att dessa situationer onekligen kunde leda till psykisk ohälsa men bedömde att skadan inte var av sådan art att den skulle ersättas från arbetsskadeförsäkringen.¹⁸⁹ Denna uppräknings skall endast ses som en exemplifiering av undantagna omständigheter och inte som en uttömmande redovisning.¹⁹⁰

Begränsningen rörande psykiska arbetsskador går inte att utläsa i lagstiftningen utan framgår endast i förarbetena.

Utformningen av denna bevisregel var gynnsam för de skadelidande då den innebar presumtion för orsakssamband om inte betydligt starkare skäl talade emot det. Skälet bakom denna förmånliga regel var att eventuell brist på vetenskaplig bevisning rörande orsakssamband inom ett område skulle bäras av försäkringen och inte av den skadelidande.¹⁹¹

11.2 LAF 1993

Arbetsskadebegreppet i 1977 års lagstiftning kom att råda fram till 1 januari 1993. Den tidigare arbetsskadebedömningen som skedde i två led kom att behållas även i den nya lagstiftningen. Två viktiga förändringar skedde dock gällande definitionen för vad som skulle ses som arbetsskada, vilket skärpte beviskravet avsevärt. Den ena ändringen var att där det tidigare räckte med sannolika skäl för att skadlig inverkan rådde hade nu istället höjts till ”hög grad av sannolikhet”. Den andra förändringen var att den tidigare presumptionsregeln gällande orsakssamband hade ersatts med att övervägande skäl skulle tala för ett samband.¹⁹²

---

¹⁸⁹ Prop. 1975/76:197, s. 52

¹⁹⁰ SOU 1985:54, s. 158

¹⁹¹ Prop. 1992/93:30, s. 22 f

¹⁹² Prop. 1992/93:30, s. 36

Vid bedömningen av en faktors påstådda skadlighet skulle det ses till ”den samlade kunskapen” som med en betydande grad av sannolikhet skulle tala för faktorns skadlighet. Det innebar att det krävdes väsentlig kunskap inom medicinsk eller annan vetenskap och att uppfattningen om en viss faktors skadlighet skulle vara relativt allmänt accepterad.¹⁹³

I samband med 1993 års lagändring kom undantaget gällande psykiska besvär, som sedan LAF:s tillkomst alltjämt tillämpats i praxis, att förtydligas genom att det infördes i lagtexten. Det bedömdes vara angeläget att den redan fastslagna grundsatsen kom till uttryck i lagtexten och införandet innebar därför ingen förändrad syn på psykiska skador.¹⁹⁴

11.3 LAF 2002

Den 1 juli 2002 infördes återigen ett nytt beviskrav vid bedömningen av arbetsskada, som också är den numer gällande lagstiftningen. Beviskravet har ändrats till att ”övervägande skäl” skall tala för att skadan uppstått till följd av skadlig inverkan i arbetet och det måste framstå som sannolikt att så är fallet. Denna bedömning skall bygga på en vetenskaplig väl grundad kunskap men det behöver inte finnas full vetenskaplig bevisning eller enighet inom läkarkåren.

Man valde även att slopa den tidigare tudelade arbetsskadeprövningen då den hade visat sig vara svår att tillämpa och ersatte den istället med en helhetsbedömning.¹⁹⁵

En viss lättnad gällande de psykiska besvären infördes. I de två tidigare versionerna av LAF gjordes undantag för psykiska skador som uppkommit på grund av arbetstvister i form av rättsliga tvister. Detta undantag togs bort i LAF 2002. Anledningen var att en

---

¹⁹³ Prop. 1992/93:30, s. 36

¹⁹⁴ Prop. 1992/93:30, s. 21

¹⁹⁵ Prop. 2001/02:81, s. 40

försäkrad som har en arbetsrelaterad psykisk skada inte skall behöva avstå från att hävda sina arbetsrättsliga anspråk gentemot arbetsgivaren.¹⁹⁶

I jämförelse med 1993 års definition är dagens reglering mer gynnsam för de försäkrade men likväl inte lika fördelaktig som den bevisregel som gällde mellan år 1977 till år 1993.¹⁹⁷

---

¹⁹⁶ Prop. 2001/02:81, s. 47

¹⁹⁷ LO:s Skadehandbok, s. 116

13. Arbetskadeförsäkringens vara eller icke vara

13.1 Från lösning till problem

LAF bedömdes utgöra en viktig modernisering av arbetskadetryggheten och infördes med total politisk enighet. Samförståndet höll dock inte i sig utan redan i början av 1980-talet framfördes kritik gällande ersättningsnivå och organisering men den främsta tvistefrågan gällde försäkringens tillämpning.¹⁹⁸ Ett annat problem, som även hade diskuterats redan innan LAF:s ikraftträdande, var försäkringens negativa inverkan på dem försäkrades deltagande i förvärvslivet. När så underskott i arbetskadefonden uppstod kom även försäkringens finansiering i fokus.

Arbetskadeförsäkringen har, i likhet med andra delar av socialförsäkringssystemet, flertalet gånger framställts som ett samhällsekonomisk och statsfinansiellt problem.¹⁹⁹ Åsikterna gällande arbetskadeförsäkringen är många men trots alla delade meningar råder viss enighet rörande dess misslyckande ur bland annat ekonomisk och teknisk utgångspunkt.²⁰⁰

13.2 Behov av reformering?

Att fastställa huruvida arbetsskada eller ej föreligger är mycket kostsamt och den medicinska vetenskapen samt domstolarna får ständigt revidera sina ståndpunkter i frågan. Det är besvärligt för FK att tillämpa bevisreglerna för arbetsskada. Det är dessutom inte helt klart varför arbetsskada skall kompenseras gynnsammare. Med allt detta i åtanke är det närliggande att föreslå att LAF bör avskaffas och istället använda resurserna till en generell höjning av den allmänna försäkringen.²⁰¹ De som förespråkar detta alternativ menar att de besparingar som skulle göras genom frigjorda utredningsresurser istället skulle kunna omplaceras på rehabiliteringsutredningar.²⁰² Om så skulle göras förloras dock en viktig del av tanken bakom LAF, att lämna en

---

¹⁹⁸ Petersson, Arbetskadeförsäkring, s. 75

¹⁹⁹ Petersson, Arbetskadeförsäkring, s. 177

²⁰⁰ Esping, Privatisera arbetskadeförsäkringen? s. 7

²⁰¹ Roos, Ersättningsrätt och ersättningssystem, s. 305

²⁰² Esping, Privatisera arbetskadeförsäkringen? s. 7

ordentlig kompensation vid arbetsskada till de lågavlönade arbetstagarna med riskfyllda arbeten. I och med att det från början rörde sig om en social utjämningslagstiftning innebär det att om LAF avskaffas så måste detta syfte tillgodoses på annat sätt.²⁰³

Att arbetsskadeförsäkringen är en nödvändig del av socialförsäkringssystemet, men som kan vara i behov av reformer, är en åsikt som företrädesvis framhålls av arbetstagarorganisationerna. Det var även denna inställning som var utgångspunkt vid den ursprungliga utformningen av försäkringen år 1976. Å andra sidan kan försäkringen anses ha spelat ut sin roll då den ses som överflödigt inom det allmänna socialförsäkringssystemet, den är ineffektiv rörande det förebyggande arbetsmiljöarbetet och oduglig för rehabiliteringsarbetet. Den sista åsikten företräds till största delen av Svenska Arbetsgivarförbundet men även av RFV. Oavsett vilket synsätt som föredras leder de båda till vissa problem. Det första synsättet leder till orimliga konsekvenser för socialförsäkringssystemets kostnader men eventuellt också för den framtida arbetsmarknadsbalansen. Det andra synsättet skulle innebära att arbetsskadorna inte ses som ett tydligt individuellt, socialt, problem till skillnad från fackföreningsrörelsen som anser att arbetsskador är en ytterst betydelsefull fråga.²⁰⁴

Om arbetsskada skall behållas som en distinkt företeelse som ger rätt till särskild kompensation bör den då kopplas till det allmänna socialförsäkringssystemet? Alternativ som ges till den nuvarande konstellationen är att istället lagstifta om en obligatorisk arbetsskadeförsäkring knuten till arbetsmiljölagen genom kollektivavtal. Att på detta sätt ha arbetsmiljölagen som utgångspunkt skulle medföra att kopplingen till yrkesinspektionen och företagshälsovården förtydligades. Det förmodas att försäkringslösningar, företags- eller branschvis, skulle ge arbetsgivarna tydligare ekonomiska incitament att förbättra arbetsmiljön.²⁰⁵

Problemet med denna lösning, att koppla arbetsskadeförsäkringen till kollektivavtal, är att inte alla arbetsplatser skulle komma att omfattas av försäkringsskyddet.

---

²⁰³ Roos, Ersättningsrätt och ersättningssystem, s. 305

²⁰⁴ Esping, Privatisera arbetsskadeförsäkringen? s. 77 f

²⁰⁵ Esping, Privatisera arbetsskadeförsäkringen? s. 78

Det skulle leda till att de arbetstagare som arbetar hos en arbetsgivare utan kollektivavtal därför skulle tvingas att gå via domstol för att försöka få ersättning vid arbetskada. Detta skulle förmodligen avskräcka många från att begära ersättning på grund av risken att behöva stå för rättegångskostnaderna vid en eventuell förlust. Dessutom finns en risk att de arbetstagare som inte är med i facket inte heller får hjälp vid sådan tvist.²⁰⁶

13.3 Framtidens arbetsskadeförsäkring

Som synes har de olika intresseorganisationerna många olika åsikter rörande arbetsskadeförsäkringens utformning. Ett aktuellt reformeringsalternativ är att privatisera arbetsskadeförsäkringen. Denna lösning har diskuterat tidigare och är alltså återigen på tapeten. Då när förslaget tidigare lades var den bärande tanken bakom en privatisering att försäkringstagare och försäkringsgivare får ett gemensamt mål genom att de båda har intresse av att hålla kostnaderna nere. Genom ett effektivt förebyggande arbete av arbetsmiljön och en aktiv rehabilitering av de skadade skulle kostnaderna hållas nere, vilket bland annat skulle kunna leda till att premien sänks.²⁰⁷ Utredningen den gången resulterade emellertid i att en offentligt styrd arbetsskadeförsäkring ansågs ha sådana fördelar att en privatisering inte rekommenderades.²⁰⁸

En anledning till det negativa ställningstagandet till en privatisering var bland annat att det bedömdes finnas svårigheter att i ett privat försäkringssystem administrera ett generellt arbetsskadebegrepp. Det generella arbetsskadebegreppet skulle försvåra för försäkringsbolagen att bedöma risken som försäkringsåtagandet innebar, vilket är nödvändigt för att kunna beräkna skadekostnaderna och därigenom premien. Det befarades, främst för sjukdomar, att endast medicinskt vetenskapliga orsaker skulle komma att innefattas av arbetsskadebegreppet. Därmed skulle ett strikt arbetsskadebegrepp komma att användas, vilket skulle resultera i ett statistiskt

---

²⁰⁶ SOU 2006:86, s. 142 f

²⁰⁷ SOU 1996:113, s. 435

²⁰⁸ SOU 1996:113, s. 438

försäkringsskydd utan möjlighet att smidigt följa den medicinskt vetenskapliga utvecklingen.²⁰⁹

13.3.1 Skall arbetssjukdomar särbehandlas?

Diskussionen kring huruvida arbetsskadeförsäkringen skall privatiseras är som sagt återigen aktuell. I ett förslag som lades fram år 2005 av Försäkringsförbundet menades lösningen på arbetsskadeförsäkringens problem vara att införa en obligatorisk konkurrensutsatt arbetsskadeförsäkring. Enligt det framlagda förslaget skall arbetsolyckor och arbetssjukdomar täckas av försäkringen men lämna de övriga arbetsskadorna utanför. Anledningen till att färdolyckor och smitta utelämnas från försäkringen är att dessa situationer inte anses kunna ligga på arbetsgivarens ansvar då denne inte har möjlighet att påverka risken.²¹⁰

Det som bland annat utmärker en arbetsolycka är att den kommer plötsligt och är orsakad av arbetet. Olyckor torde därför inte leda till några större problem och skall således täckas av försäkringen. Desto mer komplicerat blir det med avgränsningen gällande arbetssjukdomar. Med sjukdomar finns en risk att de påverkats av faktorer utanför arbetet men även att individens egenskaper kan ha haft betydelse.²¹¹ Därmed kan det vara besvärligt att hantera dessa skador inom en försäkring. Dessutom bidrar den medicinskt vetenskapliga utvecklingen till att diagnoser, som tidigare inte ens var kända, helt plötsligt kan vara orsakade av arbetet. Detta medför då att försäkringen får svårt att förutse sina utgifter. En lösning på detta problem kan vara att parterna tar gemensamt ansvar för arbetssjukdomar. Därmed skulle det vara möjligt att införa en premiedifferentiering men som endast tillämpas på arbetsolyckor. För att underlätta hanteringen har det även diskuterats att återinföra en förteckning över vilka sjukdomar som anses ha orsakats av arbetet. Denna lista skulle då uppdateras i samma takt med nya

---

²⁰⁹ SOU 1996:113, s. 431-433

²¹⁰ Försäkringsförbundet, En samlad arbetsskadeförsäkring, s. 38

²¹¹ Försäkringsförbundet, En samlad arbetsskadeförsäkring, s. 38

forskarrön men det skulle även ges viss möjlighet att godkänna fler sjukdomar än de som finns upptagna på listan.²¹²

För att försäkringen skall vara förutsägbar menar Försäkringsförbundet att det är viktigt att det tydligt framgår vilka skador som täcks. Därför framhålls vikten av en lösning av dessa osäkra faktorer gällande sjukdomar för att försäkringens stabilitet skall kunna garanteras.²¹³

I ett led att lösa detta problem föreslås därför att en Arbets-skadenämnd införs. Dess uppgift skulle vara att hantera tvister i arbetsskadefall och därigenom driva frågor hur arbetsskadebegreppet skall tolkas. Härigenom skulle det då byggas vidare på det generella arbetsskadebegreppet som har utvecklats genom en väl utvecklad praxis.²¹⁴ Sammansättningen i en Arbets-skadenämnd skall representera såväl arbetsgivarsidan som arbetstagersidan vars yttranden skulle ges i form av rekommendationer.²¹⁵

En positiv bieffekt till att på detta sätt ge tillgång till alternativa prövningsformer, med domstol som sista alternativ, är att kostnaderna kan komma att bli lägre än dagens konfliktkostnader inom LAF. Att de nuvarande konfliktkostnaderna är höga beror på att den försäkrade i många fall är missnöjd med försäkringskassans beslut och därför överklagar, vilket i dagsläget sker i förvaltningsdomstol.²¹⁶

13.3.2 Differentierad premie

Att företagen som kollektiv får lägre avgifter om arbetsskadorna minskar bedöms inte utgöra ett tillräckligt starkt incitament till att förbättra arbetsmiljön, då det finns stor möjlighet till övervältring av kostnader. Genom en privatisering av försäkringen skulle företagen härigenom få ett tydligare ekonomiskt incitament till att förebygga skador då det finns en möjlighet att införa differentierade premier och avgifter. Därför menas att

---

²¹² SOU 2006:86, s. 147

²¹³ Försäkringsförbundet, En samlad arbetsskadeförsäkring, s. 39

²¹⁴ Försäkringsförbundet, En samlad arbetsskadeförsäkring, s. 39

²¹⁵ Försäkringsförbundet, En samlad arbetsskadeförsäkring, s. 52

²¹⁶ Roos, Ersättningsrätt och ersättningssystem, s. 54, 70

differentierade premier bättre stimulerar arbetsgivaren till att förbättra arbetsmiljön än dagens utformning med lika avgift.²¹⁷

Differentierad premie skulle även ge preventiva effekter genom att premien görs beroende av de olika riskfaktorer som den avser att täcka. Resultatet blir att ju mer av kostnadsbördan som arbetsgivaren bär desto större incitament bör han få att söka reducera skadekostnaderna och att även förhindra skador.²¹⁸ Frågan är då om det är arbetsgivaren som är den verkliga kostnadsbäraren. Såsom Arbetsskadeförsäkringen finansieras idag, genom avgifter från egenföretagare och arbetsgivare, kan detta få en att tro att det är dessa som bär kostnaden. Det mest troliga är istället, eftersom avgifterna är avdragsgilla kostnader, att de verkliga kostnadsbärarna är dem som tillgodogör sig varorna och tjänsterna.²¹⁹ Även med differentierade avgifter finns likväl en risk för att arbetsgivaren inte är den verkliga kostnadsbäraren. Det beror på att de företag som belastats med höga premier kan exempelvis överlasta dessa kostnader på de anställda genom lägre lönetillväxt.²²⁰ Trots detta menas det vara mer troligt att differentierade premier ger en större preventiv effekt än dagens system med lika avgift.²²¹ Det beror på att dagens system med lika avgift leder till att välskötta företag med låg sjukfrånvaro subventionerar de kostnader som uppkommer i företag med dålig arbetsmiljö.²²² Därigenom ser inte arbetsgivaren kopplingen mellan avgiften, riskerna i arbetsmiljön och hur arbetsgivaren hanterar inträffade skador.²²³

13.3.3 Försäkringsskyddets omfattning

Med dagens nuvarande utformning av försäkringen så görs inte storleken på avgiften beroende av vilket försäkringsskydd som erbjuds. Istället är det till stor del statens finanser som bestämmer försäkringsskyddet. Den tidigare åtstramningen av beviskravet år 1993 skedde till stor del på grund av statens ansträngda finanser medan

---

²¹⁷ Roos, Ersättningsrätt och ersättningssystem, s. 183

²¹⁸ Roos, Ersättningsrätt och ersättningssystem, s. 43 f

²¹⁹ Roos, Ersättningsrätt och ersättningssystem, s. 41

²²⁰ Roos, Ersättningsrätt och ersättningssystem, s. 68 f

²²¹ Roos, Arbetsskador och annat, s. 45

²²² SOU 1990:49, s. 61

²²³ Försäkringsförbundet, En samlad arbetsskadeförsäkring, s. 32

uppmjukningen av beviskravet år 2002 blev möjlig genom att ekonomin förbättrats. Det finns inget som säger att dessa förändringar inte hade skett i alla fall men statens finanser anses likväl ha haft en avgörande roll. Frågan blir då vad som händer om utgifterna skjuter i höjden på grund av den senaste uppmjukningen av beviskravet år 2002. Skulle detta leda till att beviskravet återigen stramas upp för att få kontroll över kostnaderna? För att komma till rätta med detta har förslag lämnats om att istället göra försäkringen självständig. Det skulle då innebära att försäkringsskyddet därigenom inte blir lika beroende av statens ekonomi.²²⁴ Genom finansiell självständighet skulle försäkringen därmed ha en högre grad av stabilitet och stadga i villkoren. Dessutom är det viktigt att avgifterna finansierar det som avsetts för att medborgarna inte skall tappa förtroendet för försäkringen. På det här viset finns även en möjlighet att fondera eventuellt överskott för att slippa ta till omedelbara åtgärder om utgifterna oväntat stiger.²²⁵

Skälet till att försäkringsskyddet med tiden har kunnat variera på det här viset är att staten har tagit andra hänsyn än rent försäkringsmässiga.²²⁶

Eftersom arbetsskadeförsäkringen är en offentlig försäkring där staten påtagit sig ansvaret kan staten även därigenom sätta villkoren för sitt åtagande. Det har därför varit möjligt att utforma arbetsskadebegreppet på ett sådant sätt att det även omfattar skador som i strikt medicinskt vetenskaplig bemärkelse inte kan knytas till faktorer i arbetsmiljön. Sålunda har arbetsskadebegreppet kunnat anpassas till medborgarnas krav och den aktuella politiska ideologin.²²⁷ Detta har då lett till att försäkringen har blivit otydlig gällande vad den täcker. Det innebär att den trygghet som försäkringen är tänkt att skapa går om intet när möjligheten att få en skada klassad som arbetsskada görs beroende av när den inträffade.²²⁸

---

²²⁴ SOU 2006:86, s. 137

²²⁵ RFV, Arbetsskadeprojektet, s. 34

²²⁶ SOU 2006:86, s. 138

²²⁷ RFV, Arbetsskadeprojektet, s. 85, 87

²²⁸ SOU 2006:86, s. 138

Staten har dock inte helt fria händer till att reglera arbetsskadeskyddet. I och med att Sverige har ratificerat ILO:s konvention nr 121 om förmåner vid arbetsskada sätter denna konvention minimigränsen för omfattningen av försäkringsskyddet.²²⁹

Som alternativ till dagens utformning har det även diskuterats att staten, i enlighet med ILO:s konvention, lagstiftar om en obligatorisk försäkring och endast anger ramarna för försäkringsskyddet. Den naturliga följden skulle då bli att antingen arbetsmarknadens parter eller den privata försäkringsmarknaden blir försäkringsgivare.²³⁰ Den fria konkurrensen skulle då leda till att arbetsgivaren erbjuder bra produkter till låga kostnader med möjlighet att byta till annat försäkringsbolag om denne inte är nöjd med det som erbjuds.²³¹ Därigenom ges arbetsgivaren en möjlighet till att teckna försäkringar som även täcker fler skadligheter än dem som omfattas av lagstiftningen.

Det finns dock en fara med att staten endast anger ramarna genom att försäkringsskyddet därigenom kan komma att variera mellan olika arbetsplatser. Det hålls troligt att arbetsplatser med bäst ekonomisk möjlighet till att utöka försäkringsskyddet är dem med mindre riskabel arbetsmiljö. Därför är det sannolikt att det paradoxala resultatet blir att företag med stora risker i arbetsmiljön kommer att ha sämre försäkringsskydd än dem med mindre riskfyllda arbetsmiljöer.²³²

---

²²⁹ SOU 1996:113, s. 432

²³⁰ SOU 2006:86, s. 145

²³¹ Försäkringsförbundet, En samlad arbetsskadeförsäkring, s. 37

²³² SOU 1996:113, s. 432 f

14. Avslutande reflektioner

Merparten av landets medborgare har ett grundläggande ekonomiskt skydd genom socialförsäkringssystemet, som finansieras med skatter och avgifter. Såsom dagens system är uppbyggt går de inbetalda socialavgifterna in i den statsbudgeten som vilket skatt som helst och ersättningarna betalas ut efter behov, oavsett om de täcks av avgifterna eller ej. Därför har det flertalet gånger varit nödvändigt att genomföra förändringar av villkor, ersättningsnivå och liknande för att staten skall ha en möjlighet att kunna hantera utbetalningarna inom budgeten. Detta har resulterat i en otydlig socialförsäkring där man inte vet att man är försäkringstagare, vad man betalar för eller vilka förmåner försäkringen erbjuder.

Därför anses det vara nödvändigt att inför framtiden öka försäkringsmässigheten inom socialförsäkringen, vilket innebär att det skall skapas en tydlig koppling mellan inbetald avgift och erhållen förmån. Summan av de inbetalda avgifterna är också taket för de förmåner som kan utgå. Avgifterna förvaltas under mellantiden, vilket medför att förmånerna kan skifta beroende på den avkastning placeringen ger. Ju längre tid mellan avgift och avkastning, desto större osäkerhet. Härigenom blir försäkringen finansiellt stabil och därmed ökar dess legitimitet. En grundläggande förutsättning för ökad försäkringsmässighet är att försäkringen görs finansiellt självständig. Mot bakgrund av Socialförsäkringsutredningen²³³ som lades fram sent under år 2006 är det därför högst sannolikt att framtidens arbetsskadeförsäkring görs självständig för att säkra dess existens.

Finansiell självständighet innebär att försäkringen skall finansieras av inbetalda avgifter och ingenting annat. För att ha rätt till försäkringens förmåner krävs därför att en avgift har erlagts. Finansiering genom skattemedel skall endast vara tänkbart som utfyllnad från statens sida för att garantera alla en grundnivå. En finansiell självständighet kräver därför att de inbetalda avgifterna årligen anpassas efter försäkringens kostnader och

---

²³³ SOU 2006:86

avkastning för att därigenom uppnå en balans mellan inkomster och utgifter samt att det ges en möjlighet till fondering. Försäkringen blir därmed mer stabil och klarar på så sätt bättre av sina åtaganden, även vid en plötslig ökning av kostnaderna eller vid lågkonjunktur, utan att försäkringens omfattning eller avgift behöver påverkas.

I och med att försäkringen görs självständig byggs försäkringstagarnas dubbla egenintresse upp genom att de har intresse av en trygg försäkring men likaså att hålla kostnaden på så låg nivå som möjligt. Detta anses skapa positiva drivkrafter på såväl individnivå som systemnivå.

Diskussionen kring ökad försäkringsmässighet gäller ju då självklart även för arbetsskadeförsäkringen eftersom den är en del av socialförsäkringssystemet. Arbetsskadeförsäkringen är sekundär idag och inställningen är att den bör förbli så även i framtiden.

Numer anses huvudsyftet med en kompletterande arbetsskadeförsäkring vara att undvika skadestandsprocesser.²³⁴ Det innebär att argumentet att alla, oavsett risk, skall betala lika mycket för sin försäkring inte gäller och därmed öppnas möjligheten upp för att införa riskdifferentierad premie. Ett problem med dagens konstruktion, att arbetsskadeavgiften är lika för alla och inte anpassad efter riskerna i företagets arbetsmiljö, är att arbetsgivaren ges ett svagt incitament till att prioritera det förebyggande arbetsmiljöarbetet. En riskdifferentierad premie utgör därför ett starkare styrinstrument genom att arbetsgivaren tydligare ser kopplingen mellan avgift och riskerna i arbetsmiljön. Det är ju trots allt arbetsskadorna i sig som utgör det huvudsakliga problemet och därför bör det förebyggande arbetsmiljöarbetet i högre grad prioriteras. Med ett effektivt förebyggande arbetsmiljöarbete minskar arbetsskadorna vilket är ekonomiskt fördelaktigt för försäkringen. Dessutom gynnas arbetsgivaren direkt genom att en skadefri personal är mer produktiv, vilket i sin tur gynnar samhällsekonomin som är beroende av antalet arbetade timmar.

---

²³⁴ SOU 2006:86, s. 136

Socialförsäkringssystemet bygger på riskgrupputjämning där alla får vara med och att alla skall behandlas lika, vilket utesluter staten som försäkringsgivare av en arbetsskadeförsäkring med riskdifferentierad premie.²³⁵ Men även om försäkringen hanteras av annan än staten skulle den av sociala skäl göras obligatorisk.

Vilka alternativa försäkringsgivare till staten finns det då i dagsläget? De två alternativ som främst har diskuterats är att antingen arbetsmarknadens parter eller de privata försäkringsbolagen tar över ansvaret för arbetsskadeförsäkringen.

Om arbetsmarknadens parter väljs som försäkringsgivare så kommer arbetsskadeförsäkringen att tillhandahållas genom AFA, vars verksamhet bedrivs utan vinstsyfte. I dagsläget har AFA redan ett delansvar för skyddet vid arbetsskada genom avtalsförsäkringar via kollektivavtal. Eftersom inte alla arbetsgivare har tecknat kollektivavtal krävs ett lagstiftat obligatorium för att arbetsskadeskyddet inte väsentligen skall försämrats för vissa arbetstagare. Trots detta finns ingen garanti för att alla arbetsgivare verkligen tecknar en arbetsskadeförsäkring. Därför bör förmodligen en obligatorisk arbetsskadeförsäkring utformas på samma sätt som trafikförsäkringen, som solidariskt ersätter vid skada förorsakad av oförsäkrade fordon. Även inom vårdområdet finns en obligatorisk patientskadeförsäkring utformad på liknande sätt.

Om istället den privata försäkringsmarknaden tillhandahåller en arbetsskadeförsäkring finns möjlighet för de olika försäkringsbolagen att konkurrera om kunderna, vilket skulle kunna generera bra produkter till lågt pris. Även vid en marknadslösning blir det nödvändigt att lagstifta om ett obligatorium samt utforma den som trafikförsäkringen för att säkra skyddet för alla arbetstagare. Det finns redan nu ett starkt intresse från de privata försäkringsbolagen för att ta över ansvaret av framtidens arbetsskadeförsäkring.²³⁶ De menar att det främsta syftet med en arbetsskadeförsäkring bör vara att minska riskerna för och effekterna av arbetsskador, istället för som nu där främst kostnadskontroll prioriteras. Genom att göra försäkringens pris beroende av risk och hantering av inträffade skador kommer arbetsgivaren stimuleras till större ansvar.

---

²³⁵ SOU 2006:86, s. 22

²³⁶ Försäkringsförbundet, En samlad arbetsskadeförsäkring

Det är inte helt orimligt att framtidens arbetsskadeförsäkring tillhandahålles av annan än staten. Den ovan nämnda utredning, trots att den leddes av en framträdande socialdemokrat, ställde sig inte främmande till en privatisering av arbetsskadeförsäkringen. Den privata försäkringsmarkanden har även visat ett starkt intresse av att överta försäkringsansvaret och har därför lämnat förslag på lösningar till många av försäkringens nuvarande problem. Försäkringsförbundet är inne på samma linje som utredningen; att det är nödvändigt med en självständig arbetsskadeförsäkring och anser, inte helt oväntat kanske, att detta bäst sker genom en privatisering.

Med staten som försäkringsgivare kommer framtidens arbetsskadeförsäkring att göras självständig. Det är sannolikt att staten inte anser detta vara tillräckligt utan att riskdifferentierad premie även bör införas för att öka drivkrafterna för arbetsgivaren. Om försäkringsansvaret lämnas över till annan part kan ju staten självklart inte reglera om och hur premien skall riskdifferentieras. Det blir istället upp till försäkringsgivaren som får avgöra detta genom att väga nyttan av premiedifferentiering mot den kostnad som en differentiering för med sig. Därför är det mest troligt att den privata försäkringsmarknaden får ta över ansvaret i och med att de redan visat intresse av att hantera försäkringen och med stor säkerhet kommer att införa riskdifferentiering. Arbetsmarknadens parter har än så länge inte har uttalat något intresse av att ta över ansvaret.

Under hösten 2006 skedde ett regeringsskifte från socialdemokratiskt till borgerligt, som av tradition är för privatisering. Detta i kombination med att det finns en viss öppenhet inför en privatisering samt det starka intresset från den privata försäkringsmarknaden tyder likaså på en stark möjlighet till att framtidens arbetsskadeförsäkring kan komma att meddelas av de privata försäkringsbolagen.

Kort sammanfattat har arbetsskadeförsäkringen gått ifrån att vara en viktig modernisering av arbetsskadetryggheten, bland annat med avseende på det generella arbetsskadebegreppet, till ett samhällsekonomiskt och statsfinansiellt misslyckande. Dagens arbetsskadeförsäkring fungerar inte tillfredsställande och något måste göras. Om utgångspunkten är att framtidens försäkring skall tillhandahållas av annan än staten

uppkommer frågan om det blir bättre av att problemen lämnas över för att lösas av någon annan. Går det inte att lösa de problem som finns idag utan att lämna över ansvaret? Varför kan det idag inte ställas högre krav på företagens arbetsmiljö och införa stränga kontroller? Går det inte att förbättra den långa och bristfälliga handläggningen utan att lämna över ansvaret? Varför kan inte staten ställa högre krav på en effektivare rehabilitering för en snabbare återgång till arbetslivet än vad som sker idag? Det här är en del av de frågor som bör beaktas innan ansvaret och därmed kontrollen av arbetsskadeförsäkringen lämnas över. För själva kärnfrågan är; blir det bättre genom att lämna över ansvaret eller är det bara ett sätt att skyffla problemen vidare?

Huruvida det alternativ som väljs är ett lyckokast eller ett misslyckande kan endast eftervärlden avgöra. Förslagen på hur arbetsskadeförsäkringens problem skall lösas har under årens lopp varit många och av vitt skilda slag. Av alla alternativ som lagts fram måste man emellertid ha i åtanke från vilken position som yttrandet fällt. Det finns många aktörer, med olika mycket makt, som har ett skiftande intresse av lagstiftningen vilket naturligtvis påverkar debatten kring arbetsskadeförsäkringen och dess tillämpning.

Oavsett vilken linje som väljs bör det primära målet med en reformering av försäkringen vara att skapa ett samhällsekonomiskt effektivt system som ger arbetstagare ersättning vid arbetsskada men likaså strävar efter att i största möjliga mån begränsa riskerna för att nya skador uppstår.

15. Källförteckning

Offentligt tryck

Lagstiftning

Lag (1962:381) om allmän försäkring

Lag (1976:380) om arbetsskadeförsäkring

Socialförsäkringslag (1999:799)

Socialavgiftslag (2000:980)

Förordning (1977:248) om arbetsskadeförsäkring och statligt personskadeskydd

Propositioner

Prop. 1975/76:197	Förslag till lag om arbetsskadeförsäkring
Prop. 1991/92:38	Den ekonomiska politikens inriktning
Prop. 1991/92:40	Vissa socialförsäkringsfrågor m.m.
Prop. 1992/93:30	Om ändring av begreppet arbetsskada
Prop. 1997/98:41	Socialförsäkringens administration, m.m.
Prop. 2001/02:81	Vissa arbetsskadefrågor m.m.
Prop. 2003/04:69	En ny statlig myndighet för socialförsäkringens administration
Prop. 2005/06:142	Höjt inkomsttak vid beräkning av sjukpenninggrundande inkomst
Prop. 2006/07:1	Förslag till stadsbudget för 2007, finansplan, skattefrågor och tilläggsbudget m.m.

Statens offentliga utredningar

SOU 1975:84	Ersättning vid arbetsskada
SOU 1985:54	Översyn av arbetsskadeförsäkringen
SOU 1990:49	Arbete och hälsa
SOU 1992:39	Begreppet arbetsskada
SOU 1994:72	Sjukpenning, arbetsskada och förtidspension - förutsättningar och erfarenheter
SOU 1996:113	En allmän och aktiv försäkring vid sjukdom och rehabilitering, del I
SOU 1998:37	Den framtida arbetsskadeförsäkringen
SOU 2002:80	Koncentrerad arbetsskadehandläggning – för rättvisa och likformighet
SOU 2003:106	Försäkringskassan. Den nya myndigheten
SOU 2006:86	Mera försäkring och mera arbete

Övrigt

1980/81:SfU24	Betänkande Socialförsäkringsutskottet
1982/83:SfU14	Betänkande Socialförsäkringsutskottet
1983/84:SfU25	Betänkande Socialförsäkringsutskottet
1988/89:SfU11	Betänkande Socialförsäkringsutskottet
Dir. 1991:109	Tilläggsdirektiv till utredningen för översyn av vissa frågor inom arbetsskadeförsäkringen
Ds 1992:26	Vad vill vi med socialförsäkringarna?

Litteratur

Esping, H, Privatisera arbetsskadeförsäkringen?, SNS Förlag, 1990

Grönwall, L, Arbetsskadeförsäkring och statligt personskydd, Prisma, 2003

Hetzler, A, Arbetsskadeförsäkringens tillämpning, Rättssociologiska institutet, 1983

Holgersson, L, Socialpolitik och socialt arbete: historia och idéer, Norstedts Juridik, 2004

Iseskog, T, Arbetsskadebegreppet, Norstedts, 2002

Petersson, G, Arbetsskadeförsäkring - politik, byråkrati och expertis, Tema kommunikation, 1995

Petersson, O, Rättsstaten – Frihet, rättssäkerhet och maktindelning i dagens politik, Publica, 1996

Petersson, O, Svensk politik, Norstedts Juridik, 2004

Randquist, M, Stéen, L, LO:s Skadehandbok, Bilda Idé & Kommunikation, 2006

Roos, CM, Arbetsskador och annat, Nerenius & Santéus, 1994

Roos, CM, Ersättningsrätt och ersättningssystem, Norstedts, 1990

Sund, B, Makt och arbetsskador under 1900-talet, Carlssons Bokförlag, 1990

Övrigt

Arbetsmiljöverket, arbetsmiljöstatistik, rapport 2006:1

Försäkringskassan, Vägledning 2003:4 version 2

Försäkringsförbundet, En samlad arbetsskadeförsäkring, 2005

SCB, Arbetssjukdomar och arbetsolyckor 1997

RFV, Arbetsskadeprojektet, Dnr 8667/00

RFV ANSER 2001:5

RFV Analyserar 2004:3, Socialförsäkringens omfattning och finansiering 2002 – 2005

RFV Analyserar 2006:13

Internet

Statistiska centralbyrån - www.scb.se/templates/Standard_24217.asp 2006-10-22

AFA Försäkring - www.afaforsakring.se/WmTemplates/Page.aspx?id=289

Arbetsmiljöverket - www.av.se/omoss/ 2006-10-14